filatelistengroep

Het Baltische Gebied

FILATELISTENGROEP "HET BALTISCHE GEBIED"

Adressen en andere gegevens:

Voorzitter:
R.W. van Wijnen,
Karthuizerstraat 31
6824 KA Arnhem
tel. 085 - 513484

Vice-voorzitter, tevens eindredacteur:
S. Reurich,
Bremstraat 80,
6813 EN Arnhem,
tel. 085 - 512498

Secretaris, tevens penningmeester:
A.C. de Bruin,
Ten Passeweg 10A,
8084 AN 't Harde,
tel. 05255 - 3124

Ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel: onder nummer V157340

Lidmaatschap:
f 20,– per jaar.

Als bijdrage voor de te maken kosten wordt van ieder lid bij toetreding *f* 10,– gevraagd naast het lidmaatschapsgeld. Voor leden buiten de Benelux bedraagt het lidmaatschap *f* 30,– per jaar.

Per 1-1-1994 zal het lidmaatschap voor alle leden in en buiten de Benelux *f* 30,– gaan bedragen. Het entreegeld van *f* 10,– blijft gehandhaafd.

Losse nummers: Losse nummers van het blad (voorzover nog voorradig) zijn bij het secretariaat verkrijgbaar voor *f* 7,50 per stuk, verhoogd met de portokosten. Kopieën van oudere exemplaren, voorzover voorradig, zijn verkrijgbaar à *f* 5,– per stuk, eveneens verhoogd met de portokosten.

Betalingen op: Postgiro 324 32 51 t.n.v. Filatelistengroep 'Het Baltische Gebied' te 't Harde.

Volgende bijeenkomst: zaterdag **30 oktober 1993** De Gentel, Genteldijk 34 te Geldermalsen. Aanvang: half elf 's ochtends.

Is uw adressering correct?
Zo nee, meld dit dan aan het secretariaat.
Wij willen graag voor een correcte verzending zorgdragen!

Het Baltische Gebied,
Nr. 22, juli 1993

In dit blad zijn de volgende artikelen opgenomen:

onderwerp:	*auteur/bron:*
Ledennieuws	3
Advertenties en overige mededelingen	3
Beste mensen	R. van Wijnen / 4
Mooi ... maakwerk	R. van Wijnen / 6
Kort verslag van de bijeenkomst van 24 april jl.	O. Petri / 7
Verzoek uit Estland	9
De postzegels van Letland, III	J. Poulie / 11
Letland: nieuwe ontwikkelingen III	R. van Wijnen / 22
De Franse en Engelse blokkadevloot 1854-1855: Een 'never-ending-story'	A. De Bruin en H.C. Berneaud / 28
Valse stempels Estland	33
De postale ontwikkelingen in Estland sinds januari 1991	J. van Heeswijk / 37
De (Rode) Letse Geweerschutters, 1915-1917	R. van Wijnen / 61

De penningmeester zegt: Indien u nu nog niet uw contributie heeft betaald voor 1993, wordt het toch wel de hoogste tijd!!!

Ledennieuws

Contributie 1993 Alhoewel veruit het grootste deel van de leden zijn contributie over het jaar 1993 heeft betaald, zijn er nog enkele leden die dat tot op dit moment nog niet hebben gedaan. Gaarne daarvoor aandacht, want als we het zonder contributie konden doen, hadden we dat niet van u gevraagd!

Nieuwe leden:

- per 19 februari 1993:
  de heer J.L. Gosman
  te Overveen
- per 19 april 1993:
  de heer H.W.A. Pijpers
  te Zoetermeer
- per 24 april 1993:
  de heer R. Keetlaer
  te Amsterdam

Leden die hun lidmaatschap hebben opgezegd:

- per 1 januari 1993: de heer Ole Bjørn Fausa, Noorwegen, wegens het taalprobleem
- per 1 januari 1993: de heer V. Marcilger, Oostenrijk, wegens ouderdom
- per 1 januari 1993: de heer August Leppä, Finland, reden onbekend
- per 1 januari 1994: de heer W. Faazen, wegens leeftijd

Advertenties en overige mededelingen

Gerrit Vogel is terug van zijn tocht naar Rīga, Tallinn en Vilnius en heeft poststukken meegebracht!

Te koop:

- Letland (oud) op brief:
  - De *Michel*-nummers 117 (2 s.), 118 (6 s.), 120 (15 s.), 234 (10 s.), 265 (5 s.), 267 (20 s.), 284 (5 s.), 286 (10 s.), 287 (20 s.) à *f* 6,– per stuk.
  - 298 (20 s.), 30 kop. (682 SU) à *f* 8,– per stuk.
  - Ostland: 12 Pfg (*Michel* 8) à *f* 6,– per stuk.
  - Ostland: 12 Pfg (*Michel* 20) à *f* 10,– per stuk.
- Estland en Litouwen nieuw: te koop à *f* 2,– in gevarieerde partijtjes *van minimaal 10 stuks.*

Vooraf te betalen (contant of op girorekening 350847 t.n.v. Gerrit Vogel te Nieuwegein. Telefoon 03402-31498.

To whom it concerns

I would be very thankful for your help to strike up the acquaintances with stamp collectors who are interested to purchase new mint stamps and FDC of the re-established Republic of LITHUANIA and other new states of ex-USSR.

Sincerely yours
Ramunas Uzuotas

My address:
Ramunas Uzuotas
26-75 Minties Street
2051 VILNIUS
LITHUANIA - LIETUVOS

Ruilcontacten gezocht voor Letse verzamelaar. Verzamelt vooral royalty op postzegels en briefkaarten (koningin Beatrix en koningin Elizabeth II). Kan leveren: Letland.

Irena Rubcova
Zemgales prospekts 1-4
LV 3001 Jelgava, LETLAND.

Beste mensen, ...

Na ons vorige blad, het jubileumnummer, nu weer een gewone editie. Maar wat heet 'gewoon' als er weer veel te genieten valt (hoop ik).
Voordat u gaat lezen, is uw oog wellicht al gevallen op de index die de heer Soetens maakte van de eerste 21 nummers. Handig en het toont ook dat we behoorlijk aan de weg hebben getimmerd. Dat de Baltische landen nu weer onafhankelijk zijn, zal er wel niets mee te maken hebben, maar het is wel goed voor de kopij.
Dat blijkt gelijk al met de bijdragen van Joop van Heeswijk en ondergetekende over Estland en Letland. Het eerste geeft een veelomvattend overzicht, het tweede is inmiddels deel 3.

Vooral om echt gelopen poststukken vind ik de 'nieuwe' landen zeer verzamelwaardig. Als u dat ook vindt, raad ik u aan te reageren op de advertentie van Gerrit Vogel. Uit Estland en Litouwen nam hij leuk materiaal mee, al kostte dat heel wat 'grenszweet'. Maar ook lang vervlogen tijden komen in deze aflevering aan de orde. André de Bruin laat ons weer op de Oostzee meevaren op Engelse en Franse vloten en zelf vertel ik over de Letse geweerschutters. Mooie verhalen.

Zo, nu u weer enthousiast bent over ons blad, kan ik u met een gerust hart wijzen op de verhoging van het lidmaatschapsgeld tot 30 gulden per jaar (zie verslag bijeenkomst) en uw medewerking vragen bij het invullen van de enquête.

Iedereen een goede vakantie gewenst.

Ruud van Wijnen

Zondag is ingeslapen mijn man, onze lieve vader en grootvader

PAULUS JACOBUS SOETENS

25 mei 1916 — 14 februari 1993

Badhoevedorp :	G.C. Soetens-Huijer
Zeist :	Hans Paul en Jeanne Iefje, Grietje, Felix
Roelofarendsveen :	Joost en Irene Richard, Michiel, Alexander

Hierboven is een deel van de rouwkaart opgenomen, die we ontvingen van de familie Soetens. De heer Soetens was één van onze leden van het eerste uur, die nog actief is geweest bij de oprichting van de filatelistengroep Het Baltische Gebied. Hij gold als een specialist op zijn verzamelgebied. Wij zullen hem missen.
Wij wensen de familie sterkte dit verlies te dragen en zijn verheugd dat zijn zoon Hans Paul de verzameling van zijn vader zal voortzetten.

MOOI ... MAAKWERK

RUUD VAN WIJNEN

Tot nu toe schreef ik in de rubriek 'Een mooie...' over een poststuk dat me om de een of andere reden boeide. Ditmaal spreekt me ook iets aan, maar nu omdat het 'mooi mis' is.

Het gaat om de briefkaart die we toonden in ons vorige blad op pagina 45: 'alleen bekend' en 'extreem vroege datum', maar ook 'een vreemde vergissing'. De kaart lijkt zo te passen in de rubriek 'Een mooie...'. De heer Birznieks liet me weten dat het wel *moet* gaan om een ordinair stuk maakwerk. Let op:

1. Het tarief klopt niet; voor een briefkaart moest 10 santims betaald worden. Drie santimu kostte een drukwerk- of een wenskaart met maximaal 4 woorden
2. De datum in het GOR. RIGA-stempel is onleesbaar en maakt de indruk dat ermee gerommeld is.
3. Aankomststempels op normale, d.w.z. niet-aangetekende poststukken werden pas op 1 januari 1941 ingevoerd. Daar komt bij dat het LIEPĀJA-stempel rechts geen letter heeft...
4. De kaart vertoont een prijs van 1 roebel. Maar die werden in Letland pas op 25 november 1940 ingevoerd!

Knutselwerk dus, en dat is jammer, want het leek zo'n mooie.

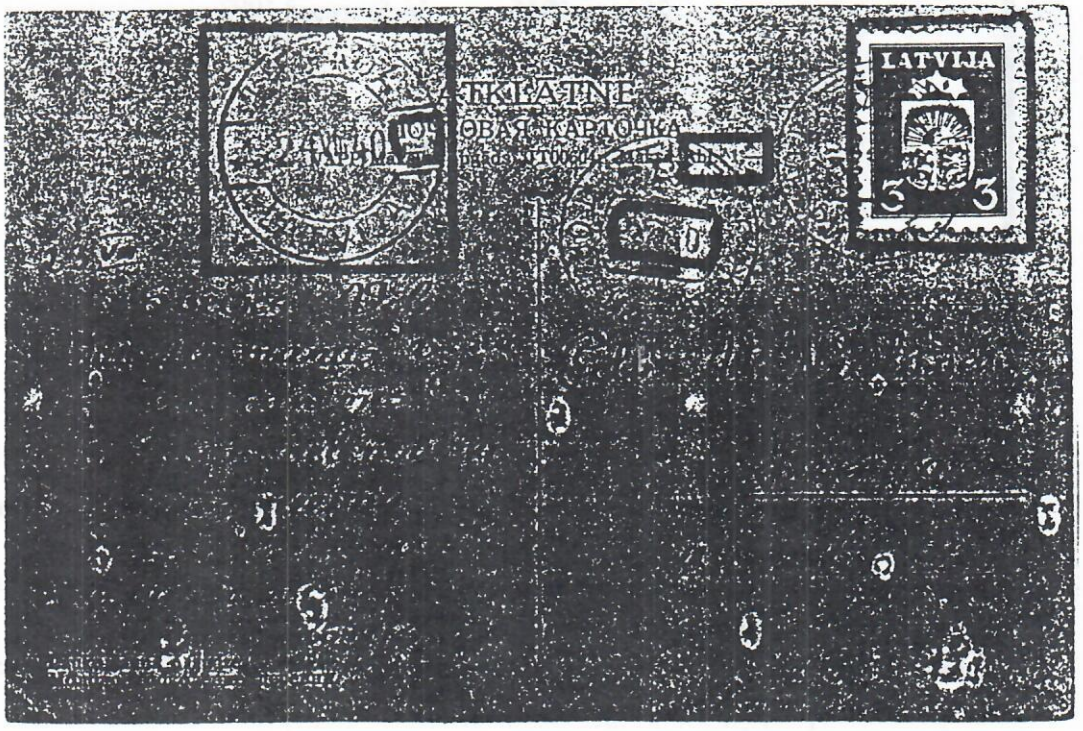

Kort verslag van de ledenbijeenkomst van 24 april 1993

Opening

1. Noch schitterend weer, noch prachtige bloesem konden een fors aantal (circa 34) leden van een dagje filatelie weerhouden en de voorzitter opent dan ook de vergadering met een relatief groot gehoor. Vier (potentiële) leden kwamen voor het eerst: de heren R. Keetlaer, H.P. Soetens, Kroesen en H.F.J. Thissen. Voor dit forum van (aankomende) leden opent de voorzitter de ledenvergadering.

Mededelingen van de voorzitter

2. De voorzitter geeft een kort uitleg over de voorgestelde agenda en, aangezien niemand daar enig commentaar op heeft, wordt verder de agenda gevolgd.

Mededelingen van de secretaris

3. Allereerst moet uw secretaris een omissie van zijn kant recht zetten. Dit valt feitelijk buiten het verslag, maar heeft te maken met iets dat op de vergadering aan de orde had moeten komen. Tijdens de behandeling van de ingekomen stukken had hij moeten memoreren dat ons lid de heer P.J. Soetens op 14 februari jl. is overleden. De rouwadvertentie vindt u elders in dit blad. Dat dit niet is gebeurd, is uitsluitend en alleen uw secretaris te verwijten, die dan ook in een persoonlijk gesprek met de zoon van wijlen de heer Soetens zijn verontschuldigingen daarvoor heeft aangeboden. Het is niet de stijl van onze vereniging en zeker ook niet de stijl van uw secretaris zo'n, ook voor onze filatelistengroep, belangrijke en ingrijpende mededeling te veronachtzamen. Dat de zoon de verontschuldigingen heeft geaccepteerd, mag blijken uit het feit dat hij het lidmaatschap van zijn vader zal voortzetten, waarvoor onze oprechte dank.

4. De secretaris verzoekt nadere inlichtingen over het actuele adres van ons lid de heer Van der Plas. Nader: inmiddels is bekend dat hij is verhuisd; het nieuwe adres is bekend.
De moraal van dit verhaal: stuur tijdig een adreswijziging, anders mist u de zo broodnodige filatelistische informatie omdat u ons blad niet meer ontvangt!

5. Bij de ingekomen stukken komen verschillende folders e.d. op tafel, waaronder de aankondiging van een nieuw boek over Russische aangetekende post van ons lid de heer Von Hofmann, het nieuwe/eerste FEPA-bulletin en een aankondiging van een Litouwse Litouwen-verzamelaar die deze zomer vanuit Australië Nederland zal aandoen en materiaal aanbiedt. Verder zijn nog te koop een kleine catalogus van nieuw Litouwen (1991-1992) en een literatuuroverzicht Estland. Beide boekjes kosten *f* 5,– per stuk en zijn te verkrijgen bij de secretaris.

6. Met de keuringsdienst van de Bond is afgesproken dat deze, in ruil voor toezending van ons blad, voor ons nuttige informatie over de Baltische landen zal toezenden.

Mededelingen van de penningmeester

7. De penningmeester geeft enige uitleg over de financiële situatie van de vereniging. Kort gezegd is de situatie zodanig dat de penningmeester voorstelt de contributie te verhogen en wel naar een gelijk tarief voor binnenlandse en buitenlandse leden, te weten *f* 30,– op jaarbasis onder handhaving van de entreekosten bij aanmelding van *f* 10,–. De redenen van deze verhoging zijn:

a. We willen de kwaliteit van ons blad (ons visitekaartje) zo hoog mogelijk houden, dat wil zeggen zowel de inhoudelijke kwaliteit alsook de lay-out. Ons laatste blad (oplage 100 stuks, waarvan niet alle bladen naar betalende leden gaan) heeft al met al circa *f* 1.600,– gekost. U kunt uitrekenen dat we, bij een betalend ledental van 76 bij een bijdrage van *f* 20,– op jaarbasis, zo niet lang verder kunnen gaan.

b. We willen ook een beetje aan de weg timmeren; zo is de vereniging met een promotiestand geweest in Breda en Huizen. Kosten *f* 150,–.

c. Vanuit de Bond horen we signalen dat de subsidieregeling noodgedwongen zal moeten worden aangepast. 'Aanpassen' = 'verminderen'??

d. De buitenlandse leden (buiten de BeNeLux) betalen op dit moment *f* 30,– contributie op jaarbasis met als argument: de hogere portokosten! Het zal ook voor ons zeer moeilijk zijn een Duits lid ervan te overtuigen dat, als wij het blad vanuit Duitsland versturen naar zijn adres in Duitsland wij, dus ook hij, meer portokosten zouden moeten betalen!

De hierboven aangehaalde argumenten blijken doorslaggevend genoeg om met eenstemmigheid te besluiten de contributie met ingang van 1994 te stellen op *f* 30,–.

Rondvraag

8. Voorstellen ter reductie van de kosten voor het blad komen aan de orde, zoals het blad verstrekken op de halfjaarlijkse bijeenkomst. Deze worden verworpen vanuit de optiek dat we juist viermaal per jaar een evenement willen realiseren. Suggesties om het blad te versturen vanuit de Baltische Staten worden eveneens afgewezen vanwege de onzekere toestand aldaar.

9. Wederom komt een ledenveiling aan de orde. Besloten wordt te onderzoeken of een schriftelijke veiling tot de mogelijkheden zou kunnen behoren. Twee leden, de heren Thissen en Vogel, bieden aan in voorkomend geval werkzaamheden in dit kader te verrichten. De secretaris zal op korte termijn (volgende bijeenkomst) met een tekstvoorstel 'veilingreglement' komen.

10. De heer Pellenaars laat enige vervalsingen passeren van recent Litouwen. De eer-

ste series zijn kundig vervalst, echter gelukkig wel 31 mm hoog in plaats van 32 mm, zoals bij de echte zegels. Ook komen allerlei onmogelijke combinaties van verschillende zegels voor, die niet echt corresponderen met de ware gang van zaken bij de echte druk. Het interessante is nu dat verschillende vervalsingen *postaal zijn gebruikt*, doordat ze via de loketten werden verkocht.

11. Van Letland is nu bekend dat er geen derde opdrukserie bestaat. De (door de heer Jakimovs) gesignaleerde afwijkingen, postaal gebruikt, blijken vervalsingen uit St.-Petersburg te zijn, die ten nadele van de post in omloop zijn gebracht.

12. Tenslotte nog het nieuws dat in Letland per 1 april de aloude *lats* weer als munteenheid is ingevoerd, een vertrouwde term voor velen. Dit zal leiden tot een nieuwe 'Dauerserie'.

Volgende vergadering

13. De volgende vergadering wordt vastgesteld op 30 oktober 1993. Zelfde plaats (Geldermalsen: de Gentel); aanvang circa 10.30 uur.

Lezing door Ivo Steyn

14. Na dit korte huishoudelijk deel, kwam Ivo in actie met een flitsende diashow over zeer oud materiaal, brieven uit de zeventiende en achttiende eeuw. Boeiende informatie uit vervlogen dagen. Na veel rekenwerk op basis van simpele getallen op enveloppen kunnen soms interessante gegevens boven water komen. Prettig voor verzamelaars was de gewoonte van archivarissen om op poststukken aantekeningen te plaatsen over de administratieve verwerking van een brief.

Olaf Petri
André de Bruin

Verzoek uit Estland

Via ons lid Jari Forsblom uit Kirkkonummi, Finland, bereikte mij het verzoek tot het plaatsen van een oproep. De voorzitter van de studiegroep 'Postgeschiedenis van Estland', welke weer is aangesloten bij de nationale filatelistenvereniging in Estland, verzoekt om kopieën van de afgebeelde stempels (op stuk of op zegel). Dit zijn de, naar verwachting, enige stempels die wel zijn uitgegeven, maar waarvan de afdrukken nog niet zijn geregistreerd. Steeds is de (vermoedelijke) gebruiksduur aangegeven.
De kopieën gaarne sturen naar: Ants Tagel, pk. 1317, EE 0007 Tallinn.
Ik heb een poging gedaan de in het Ests gestelde tekst te vertalen (met een woorden-

boek), maar dat is maar zeer ten dele gelukt. Vrij vertaald komt het erop neer dat hij (Ants Tagel) onze hulp vraagt bij het samenstellen van een stempelcatalogus betreffende de tijd van de Eerste Republiek. Hem ontbreken afdrukken van genoemde stempels en wel uit de onder de tekening aangegeven periode. Hij vraagt om (kopieën van) afdrukken daarvan, dan wel contact met verzamelaars die hem verder kunnen helpen. Hij eindigt met vriendelijke groeten en bij voorbaat dank...

AdB

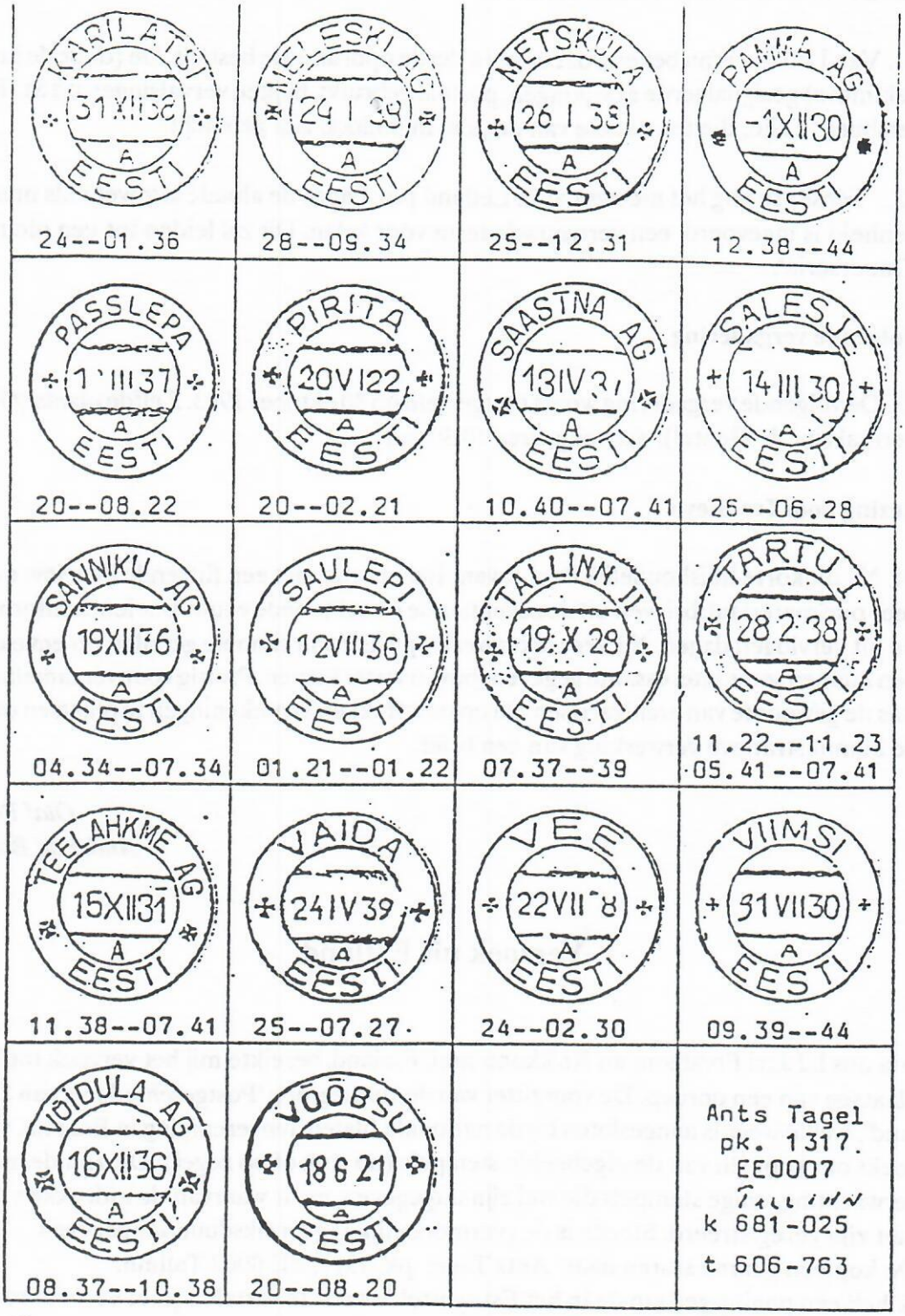

DE POSTZEGELS VAN LETLAND
DEEL 3

JAN POULIE

IV Letland nr. 14 t/m 23

In de maanden Maart en April 1919 verschenen eindelijk de lang verwachte zegels gedrukt in groote oplagen op het in het buitenland bestelde papier met wafelwatermerk (afb. 30). De teekening is gelijk aan die van de vorige uitgifte. De zegels zijn wederom uitgevoerd in steendruk en gedrukt door drukkerij G.D. Meyer te Libau. In Maart 1919 werden uitgegeven de waarden 5 (rood), 10 (blauw), 15 (groen, plaat 1), 20 (oranje), 35 (bruin) en 50 (violet) kap. Ter aanvulling van deze waarden verschenen in April 1919 de waarden 3 (lila), 15 (groen, plaat II), 25 (grijs, 2 typen) en 75 (groen) kap. Alle zegels zijn slechts ongetand uitgegeven. Voorkomende getande exemplaren zijn dus niet officieel.

Afb. 30.

Druk en velindeeling zijn dezelfde als bij de vorige uitgifte. Met uitzondering van de 15 kap. groen plaat II, zijn alle zegels van dezelfde platen gedrukt als nr. 5 t.m. 13.

Evenals de beide vorige uitgiften, zijn deze zegels gedrukt in vellen van 400 stuks. Deze vellen zijn samengesteld uit 8 vakken van 50 zegels, volgens de schets van afb. 19. De vellen werden daarna weer in vieren gedeeld. Aan het loket kwamen dus slechts vellen van 2 vakken, zie schets afb. 20. Tusschen deze twee vakken komt de tanding $9^3/_4$ voor (afb. 21), waardoor de ongetande veldeelen van 50 stuks gemakkelijk kunnen worden gescheiden.

Gedurende de staatsgreep van de 'Niedra'-partij op 16 april 1919 werd in de drukkerij een hoeveelheid zegels van 3, 5 en 15 kap. in beslag genomen. De vellen bestonden nog uit 400 stuks en waren dus nog niet gegomd, resp. versneden tot vellen van 2 × 50 stuks. De perforatie $9^3/_4$ tusschen de vakken van 50 stuks ontbrak dus eveneens. Het grootste deel dezer zegels kwam later weer in het bezit van het Libausche postbestuur, doch een zeer klein gedeelte bleek spoorloos verdwenen. Enkele der verdwenen zegels zijn tenslotte in mijn verzameling terecht gekomen.
Afd. 31 geeft het midden van een origineel vel van 400 stuks der 5 kap. Afb. 32 toont een verticaal paar met ongetand gebleven tusschenstrook van de 15 kap. (plaat II).

De 15 kap. dezer uitgifte werd gedrukt van twee verschillende platen. Het in Maart verschenen 15 kap. zegel was van de eerste plaat, welke plaat eveneens

Afb. 31.

Afb. 32.

werd gebruikt om de zegels van 15 kap. op gelinieerd schrijfpapier en op sigarettenpapier te drukken. Deze plaat is in April vervangen door een andere plaat. De tweede plaat wijkt eenigszins af van de oorspronkelijke; de verschillen zijn:

— Plaat I (afb. 33): 22 streepjes boven Latvija, bovenkantversiering achter Latvija is recht, vlag van 5 is dik.

— Plaat II (afb. 34): 23 streepjes boven Latvija, bovenkantversiering achter Latvija is schuin, vlag van 5 is dunner dan bij plaat I.

Afb. 33.

Afb. 34.

De 25 kap. dezer uitgifte vertoont vanzelfsprekend weer de beide typen, welke ook voorkomen bij de vorige uitgifte (zie afb. 27 en 28).

Tintverschillen komen bij deze uitgifte veelvuldig voor. De grootste verschillen vindt men bij de 20 en 25 kap. Bij de 20 kap. zou men bijna kunnen spreken van twee verschillende kleuren, t.w. oranje en bruinoranje. Dit laatste

zegel is m.i. het zeldzaamste van deze uitgifte en heeft ongetwijfeld een oplage van minder dan 100.000 stuks. De 25 kap. zegels bestaan in de tinten grijs en zwartgrijs. De oplagen van de verschillende waarden worden door mij getaxeerd (officieele opgaven ontbreken):

- 3, 5, 20 en 25 kap. elk ca. 700.000.
- 10 kap. ca. 2.000.000 (een deel van het aan de post gebleven restant is in September 1920 overdrukt).
- 15 kap. (plaat I) ca. 200.000.
- 15 kap. (plaat II) ca. 1.000.000.
- 35 en 75 kap. elk ca. 350.000.
- 50 kap. ca. 500.000.

Alle waarden met uitzondering van de 5 kap. (rood) en 20 kap. (bruinoranje) komen voor op geribd papier. Aangezien deze zegels feitelijk slechts door speciaal-verzamelaars worden gezocht, is de handelswaarde der zegels op geribd papier ongeveer 5× de waarde der zegels op effen papier, hoewel de oplage op geribd papier gering is.

De zegels zijn slecht gegomd. Twee soorten gom komen voor. De witte gom is gelijkmatig. De licht geelachtige gom is ongelijkmatig en soms streperig.

Aan weerszijden bedrukt komen voor de waarden 3, 10, 15 (plaat I), 20 (oranje), 20 (bruinoranje), 35 en 75 kap. Bij de waarden 3, 10, 15, 20 en 35 kap. staan de zegelbeelden ongeveer op dezelfde hoogte; men zou deze aan weerszijden bedrukte zegels dus ook kunnen verzamelen in enkele exemplaren. Bij de 75 kap. staan de zegelbeelden echter nooit gelijk. Bij de 20 kap. oranje vindt men beide mogelijkheden. Voorts bestaan de beide dubbeldrukken der 20 kap. (oranje) met breede tusschenstrook (zie afb. 32). Deze zegels zijn ongetwijfeld op onregelmatige wijze in omloop gekomen, aangezien tusschen de beide zegels de tanding $9^3/_4$ ontbreekt. Van deze uitgifte bestaat de 35 kap. met afdruk ('Abklatsch') op de achterzijde van het zegel (afb. 35). Een dubbeldruk bestaat van de 75 kap. (afb. 36).

Afb. 35.

Afb. 36.

Penperforatie ('Durchstich') vindt men bij alle waarden, uitgezonderd de 3 kap. Deze 'doorstoken' zegels zijn bekend van de plaatsen: Bauska (Bausk), Evele (Wohlfahrt), Jaunlaicene (Neu Laitzen), Jaunpils (Neuenburg), Jelgava (Mitau), Lizums (Lysohn), Ope (Hoppenhof), Palanga (Polangen), Renceni (Rentzen), Saldus (Frauenburg), Skrunda (Schrunden), Staicele (Staizel), Strenci (Stackeln), Valmeera (Wolmar). De eerste naam is de Letsche benaming; tusschen haakjes heb ik de Duitse benaming vermeld.

De waarde dezer 'doorstoken' zegels loopt zeer uiteen, n.l. van 10 tot 80 maal de waarde van het gewone zegel. Het is aan te bevelen, deze zegels alleen gebruikt te verzamelen. Immers deze penperforatie is gemakkelijk na te maken. In verband hiermede zal ik mijn gegevens inzake den gebruiksduur der

doorstoken zegels niet vermelden. Ik ben echter bereid zegels met penperforatie te keuren.

Proefdrukken

Van deze uitgifte bestaan waarschijnlijk meer proefdrukken dan van alle andere uitgiften tezamen. men kan acht soorten onderscheiden, te weten:

1. zwarte kleur op geelachtig gewoon papier;
2. zwarte kleur op wit krijtpapier;
3. zwarte kleur op wit krijtpapier in verschillende samenstellingen van losse waarden (afb. 37);
4. origineele kleur op de onbedrukte achterzijde van etiketten (afb. 38 en 39); er bestaan meer dan 5 verschillende soorten etikettenpapier;
5. niet gekozen kleuren op wit gewoon papier;
6. niet gekozen kleuren op geelachtig gewoon papier;
7. niet gekozen kleuren op papier met origineel wafelwatermerk (verticaal);
8. niet gekozen kleuren op papier met origineelwafelwatermerk(horizontaal).

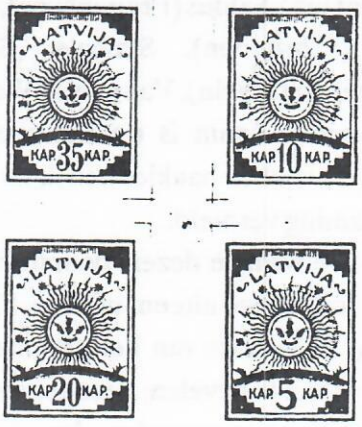

Afb. 37.

Van deze 8 verschillende soorten proefdrukken komen in de groepen 4 en 6 nog dubbeldrukken voor. Van deze proefdrukken zijn vervalschingen bekend. De vervalschingen van groep 2 zijn zeer gevaarlijk. Vervalschingen van deze vierde zegeluitgifte komen voor op papier met horizontaal watermerk (origineel is verticaal) en op gewoon papier zonder watermerk. De eerstgenoemde vervalsching is schitterend uitgevoerd; zij bestaat voor zoover mij bekend alleen in de waarden 3, 20 en 50 kap. en is m.i. zeer zeldzaam. De tweede vervalsching is slecht uitgevoerd en gemakkelijk te herkennen aan het papier. Immers deze zegels bestaan alleen op al of niet gelinieerd schrijfpapier, sigarettenpapier en wafelwatermerkpapier. Op gewoon papier kunnen deze zegels dus ongetand niet voorkomen. De later (1920-1921) in dit zonnetype uitgegeven zegels zijn getand.

Plaatfouten

Het is bij plaatfouten der zegels van de tweede, derde en vierde uitgifte van Letland niet zonder meer vast te stellen, welk nummer het betreffende zegel in het oorspronkelijk vel heeft gehad. Immers de origineele van 400 stuks zijn nooit verkocht. Aan het loket kwamen slechts de vellen van 2 × 50 stuks. Indien men de plaatfouten dus systematisch wil zoeken en tevens de plaats van het zegel in het oorspronkelijk vel wil gaan bepalen, moet men beginnen met de beschikking te krijgen over 4 verschillende vellen van 2 × 50 stuks. In gedachten splitsen wij het oorspronkelijk

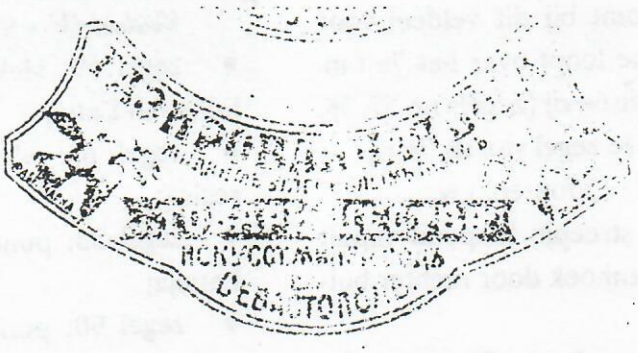

Afb. 38

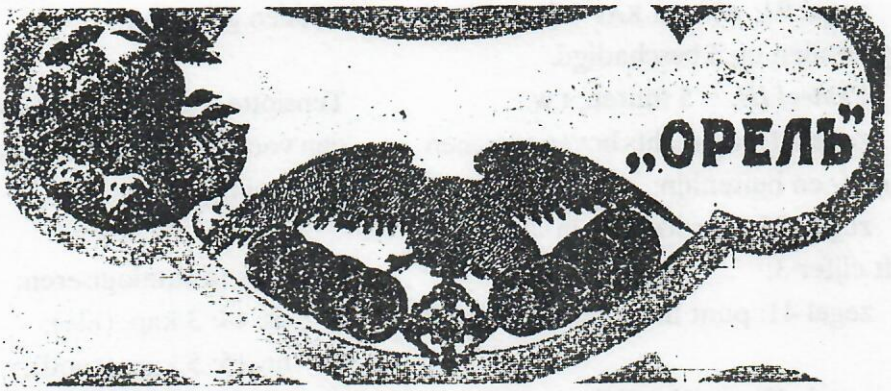

Afb. 39

vel (afb. 19) in de vellen I, II, III en IV (I: linkerbovenblok, II: rechterbovenblok, III: linkerbenedenblok, IV: rechterbenedenblok). Op elk vel van 2 × 50 stuks (I, II, III of IV) komt wel een of andere duidelijke plaatfout voor. Indien dus een fout op het eene vel wel en op het andere vel niet voorkomt, weet men direct, dat deze vellen verschillend zijn. Aan de hand van de zijranden (de vellen II en IV vertoonen rechts een streep) en de breedte der randen, kan men vaststellen op welke wijze de 4 losse vellen oorspronkelijk verbonden zijn geweest. Nu kan men dus de 4 verschillende vellen nummeren (I, II, II en IV).

Het zou te ver voeren in dit artikel een volledige beschrijving te geven van alle mij bekende plaatfouten, voorkomende bij de zegels 2 t.m. 23. Ik stel mij voor, dit eens in een apart artikel te doen. Ditmaal wil ik dus volstaan met van een enkel zegel – nr. 14, 3 kap. – de plaatfouten te beschrijven.

Veldeel I. – 6 fouten, t.w.:

- zegel 5: buitenlijn rechts naar beneden gebroken;
- zegel 6: punt in de versiering links van Latvija;
- zegel 16: punt boven de binnenlijn rechts onder 3;
- zegel 95: verdikking in de bovenste helft cijfer 3;
- zegel 96: punt tusschen linker en middelste aar;

- zegel 100: streepje in linker bovenhoek.

Voorts komt bij dit veldeel voor een kras, welke loopt over het 7e t.m. 10e zegel van de 6e rij (zegels nr. 57, 58, 59, 62) en het 7e zegel van de 7e rij.

Veldeel II. – 5 fouten, t.w.:

- zegel 39: streepje loopend vanuit rechter benedenhoek door rechter buitenlijn;
- zegel 45: punt boven T van Latvija;
- zegel 46: takjes links beschadigd;
- zegel 91: AP van KAP bijna geheel weggevallen en 3 beschadigd.

Veldeel III. – 5 fouten, t.w.:

- zegel 11: stip rechts boven tusschen binnen- en buitenlijn;
- zegel 33: verdikking in bovenste helft cijfer 3;
- zegel 41: punt links beneden cijfer 3;
- zegel 43: ronde vlek onder ster links;
- zegel 48: onderste helft van cijfer 3 beschadigd.

Voorts moet worden vermeld, dat veldeel III oorspronkelijk nog 3 zeer ernstige plaatfouten vertoonde, welke in een latere oplage zijn verbeterd, doch niet geheel verdwenen.

Oude plaat, eerste oplage:

- zegel 42: vlek op rechter buitenlijn ter hoogte van rechter takje;
- zegel 62: vlek in linker bovenhoek;
- zegel 84: vlek in versiering links van Latvija.

Verbeterde plaat, latere oplage:

- zegel 42: verdikking van linker bovenhoek;
- zegel 84: versiering links van Latvija ontbreekt.

Veldeel IV. - 5 fouten, t.w.

- zegel 59: vlekje onder versiering links van Latvija;
- zegel 63: vlek links onder ster rechts;
- zegel 85: punt links boven L van Latvija;
- zegel 90: punt onder K van KAP rechts;
- zegel 96: rechter binnenlijn in het midden gebroken.

Tenslotte komen nog druktoevalligheden voor. Deze heb ik echter buiten beschouwing gelaten.

Er is dus te catalogiseren:

- nr. 14: 3 kap. (lila);
- nr. 15: 5 kap. (rood);
- nr. 16: 10 kap. (blauw);
- nr. 17: 15 kap. (groen, plaat I);
- nr. 18: 15 kap. (groen, plaat II);
- nr. 19: 20 kap. (oranje);
- nr. 19*a*: 20 kap. (bruinoranje);
- nr. 20: 25 kap. (grijs);
- nr. 20*a*: 25 kap. (zwartgrijs);
- nr. 21: 35 kap. (bruin);
- nr. 22: 50 kap. (lila);
- nr. 23: 75 kap. (groen).

V Letland nr. 24 t.m. 26

Toen einde Mei 1919 het Sowjet-leger door de samenwerkende Estlandsche en Letsche troepen werd teruggeslagen, kwam tengevolge hiervan ook Noord-Letland vrij van de Sowjet-overheer-

sching. Vanzelfsprekend waren de verbindingen met het overige deel van Letland niet direct hersteld. Ook de hoofdstad Riga werd immers pas op 22 Mei 1919 geheel van de Sowjettroepen gezuiverd.

In Smilten ontbraken dus einde Mei Letsche postzegels. In afwachting van de uit Riga te ontvangen zending zegels, besloot de legerleiding tot uitgifte van tijdelijke zegels. De in Smilten nog aanwezige Russische postzegels werden met behulp van een handstempel overdrukt. De opdruk is zwart.
Er werden overdrukt:

– 100 stuks Rusland (*Yvert* 62) 2 kop. getand;
– 200 stuks Rusland (*Yvert* 111) 3 kop. ongetand;
– 300 stuks Rusland (*Yvert* 63) 3 kop. getand.

Afb. 40.

Afb. 41.

Afb. 42.

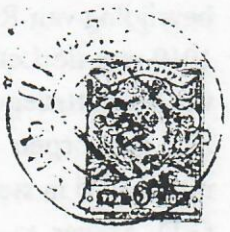

Afb. 43.

De opdruk 25 kap. komt voor in 5 typen, t.w.:

– type I: opdruk normaal (afb. 40);
– type II: opdruk verkeerd staand (afb. 41);
– type III: opdruk kopstaand (afb. 42);
– type IV: opdruk verkeerd kopstaand (afb. 43);
– type V: opdruk verticaal staand (afb. 44).

Afb. 44.

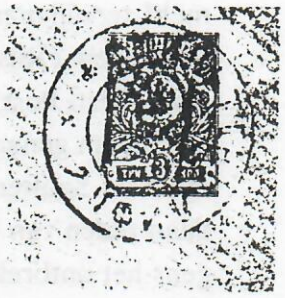

Afb. 45

Bovengenoemde zegels bleven slechts enkele dagen in gebruik. Na aankomst der zegelzending uit Riga werd het handstempel vernietigd. Het meerendeel der kleine oplage van de betreffende noodhulpuitgifte voor Smilten werd postaal gebruikt. Ongebruikte exemplaren zijn daardoor zeer zeldzaam en twee- tot vijfmaal meer waard dan de gestempelde exemplaren. De oplage van elk der 5 typen is vanzelfsprekend onbekend, doch m.i. loopt de zeldzaamheid der verschillende typen zeer uiteen.

Volgens mijn ondervinding komt type I het meest voor. Type V ziet men praktisch nooit en dit zal dus wel het zeldzaamste type zijn. Type III komt meer voor dan type II en IV. Volgens mij is dus de volgorde naar zeldzaamheid, te beginnen met het zeldzaamste type: V, IV, II, III, I.

Het is echter niet zeker, dat de 5

verschillende typen in alle waarden bestaan. Bij de catalogiseering heb ik daarom slechts die typen opgenomen, welke in mijn bezit, resp. mij bekend zijn.

De zegels hadden geldigheid voor frankeering in geheel Letland, ingevolge publicatie in het Letsche staatsblad. Het is dus een raadsel, waarom deze uitgifte in den *Yvert*-catalogus niet wordt vermeld, terwijl men de Estlandsche noodhulpzegels (Russische zegels met opdruk 'Eesti Post'), uitgegeven in Reval, nu Tallinn genaamd, wel opneemt. Immers de Smilten-zegels hebben inderdaad reden van bestaan gehad, n.l. wegens het ontbreken van Letsche zegels na het terugtrekken van de Bolsjewieken uit Noord-Letland; terwijl de Revalzegels uitgegeven werden om de in Estland nog voorradige Russische zegels op te maken.

Vervalschingen (afb.45) komen voor. Men wordt dus aangeraden deze zegels te laten keuren.

De in mijn bezit zijnde gebruikte zegels zijn afgestempeld 31-5-'19 en 2-6-'19. Als uitgiftedatum wordt vaak genoemd 27-5-'19. Een met dezen afgestempeld exemplaar heb ik echter nooit gezien. Kan een der lezers mij misschien aan een dergelijk exemplaar helpen?

Er is dus te catalogiseren:
- nr. 24: 25 kap. op 2 kop. getand (Type I);
- nr. 24*a*: 25 kap. op 2 kop. getand (Type II);
- nr. 24*b*: 25 kap. op 2 kop. getand (Type III);
- nr. 25: 25 kap. op 3 kop. ongetand (Type I);
- nr. 25*a*: 25 kap. op 3 kop. ongetand (Type II);
- nr. 25*b*: 25 kap. op 3 kop. ongetand (Type III);
- nr. 25*c*: 25 kap. op 3 kop. ongetand (Type IV);
- nr. 25*d*: 25 kap. op 3 kop. ongetand (Type V);
- nr. 26: 25 kap. op 3 kop. getand (Type I);
- nr. 26*a*: 25 kap. op 3 kop. getand (Type II);
- nr. 26*b*: 25 kap. op 3 kop. getand (Type III);
- nr. 26*c*: 25 kap. op 3 kop. getand (Type IV);
- nr. 26*d*: 25 kap. op 3 kop. getand (Type V).

VI Letland nr. 27 t.m. 29

Op 15 juni 1919 verscheen in Letland de eerste herinneringsserie. Deze serie werd uitgegeven ter herdenking van de bevrijding van Riga. Immers op 22 mei 1919 was de Letsche hoofdstad geheel van Sowjettroepen gezuiverd. De zegels zijn ontworpen door Julius Fiebig en uitgevoerd in steendruk door drukkerij G.D. Meyer te Libau. Het zegel vertoont een symbolische voorstelling, t.w. de Rigasche stedemaagd, die terugkeert in de armen van Moeder Latvija, nadat haar stad van de Sowjetoverheersching

is bevrijd. Op den achtergrond ziet men de silhouet van Riga.

Er werden uitgegeven drie waarden: 5 kap. (rood), 15 kap. (groen) en 35 kap. (bruin), gedrukt op papier met wafelwatermerk (afb. 30). Alle zegels zijn slechts ongetand uitgegeven. Voorkomende getande exemplaren zijn dus niet officieel. Evenals bij de tweede, derde en vierde uitgifte van Letland is deze zesde uitgifte gedrukt in vellen van 400 stuks. Deze vellen zijn dus samengesteld uit 8 vakken van 50 zegels, volgens de schets van afb. 19. De vellen werden daarna weer in vieren gedeeld. Aan het loket kwamen slechts vellen van 2 vakken; zie schets afb. 20. Tusschen deze twee vakken komt de tanding $9^3/_4$ voor (afb. 21), waardoor de ongetande veldelen van 50 stuks gemakkelijk kunnen worden gescheiden.

De 5 kap. is meestal met anilineinkt gedrukt en deze inkt is op de achterzijde van het zegel doorgedrongen. Er bestaan echter ook exemplaren, welke geen doordruk vertoonen. Deze zegels zijn met andere inkt gedrukt.

Tenslotte komt de 5 kap. nog voor op rose getint papier. De waarden 15 kap. (groen) en 35 kap. (bruin) komen voor op geribd papier. De handelswaarde van de 15 kap. met niet doorslaanden inkt gedrukt is m.i. tienmaal de waarde van het zegel met doorslaanden anilineinkt. Rose getint papier is tweemaal de waarde van het gewone zegel. De zegels op geribd papier zijn ongeveer vijfmaal de waarde der zegels op effen papier. De 5 kap. bestaat niet op geribd papier.

Afb. 46.

Afb. 48.

De oplage dezer zegels is zeer groot, ca. 1.000.000. Van de oplage der 35 kap. zegels is blijkbaar een groot gedeelte onverkocht gebleven. Dit restant is n.l. in September 1920 overdrukt.

De zegels zijn soms slecht gegomd. Twee soorten gom komen voor. De witte gom is gelijkmatig. De geelachtige gom is veelal streperig.

Papiervouwen komen dikwijls voor (afb. 46 en 47). De 15 en 35 kap. zegels komen voor met afdruk ('Abklatsch') op de achterzijde van het zegel.

Penperforatie ('Durchstich') vindt men bij al deze waarden. De 'doorsto-

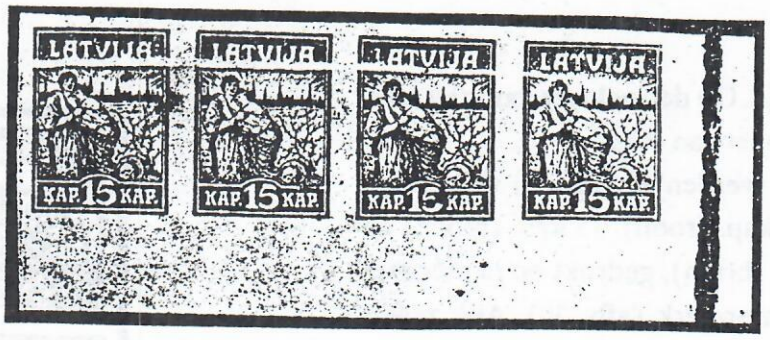

Afb. 47

ken' zegels zijn bekend van de plaatsen: Jelgava (Mitau), Ope (Hoppenhof), Palanga (Polangen), Skrunda (Schrunden), Staicele (Stoizel) en Strenci (Stackeln). De eerste naam is de Letsche benaming; tussen haakjes heb ik de Duitse benaming vermeld. De waarde dezer 'doorstoken' zegels loopt van tien- tot vijftigmaal de waarde van het gewone zegel. Ook hier geldt het advies: verzamelt deze zegels alleen gebruikt en zoo mogelijk op briefstuk. Deze penperforatie is gemakkelijk na te maken, hoewel vervalschingen te herkennen zijn. Zegels met penperforatie kunnen door mij worden gekeurd.

Van deze afdrukken bestaan de volgende proefdrukken:

1. zwarte kleur op wit krijtpapier (5, 15 en 35 kap.);
2. zwarte kleur op wit krijtpapier in verticale strip van drie;
3. zwarte kleur op geelachtig gewoon papier in verticale strip van drie (afb. 49);
4. origineele kleur op de onbedrukte achterzijde van etikettenpapier in verticale strip van drie (als boven);
5. origineele kleur op de onbedrukte achterzijde van verschillende soorten etikettenpapier (afb. 38 en 39) (alleen 15 en 35 kap.);
6. niet voor officieele uitgifte gekozen kleur op de onbedrukte achterzijde van etikettenpapier (35 kap. rood).

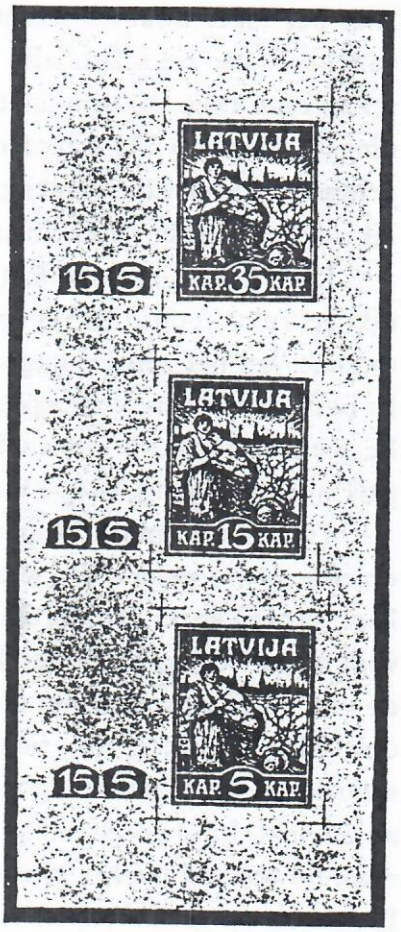

Afb. 49.

Van deze proefdrukken zijn vervalschingen bekend.

Het is ook bij de zegels der zesde uitgifte van Letland niet zonder meer vast te stellen, welk nummer het betreffende zegel in het oorspronkelijk vel heeft gehad. Immers de origineele vellen van 400 stuks zijn nooit verkocht. Aan het loket kwamen slechts de vellen van 2 × 50 stuks. Indien men de plaatfouten dus systematisch wil zoeken en tevens de plaats van het zegel in het oorspronkelijke vel wil gaan bepalen, dan moet men beginnen met de beschikking te krijgen over 4 verschillende vellen van 2 × 50 stuks. In gedachten splitsen wij het oorspronkelijke vel (afb. 19) in de vellen I, II, III en IV (I = linkerbovenblok, II = rechterbovenblok, III = linkerbenedenblok, IV = rechterbenedenblok). Op elk vel van 2 × 50 stuks (I, II, III of IV) komt wel een of andere duidelijke plaatfout voor. Indien dus een fout op het eene vel wel en op het andere vel niet voorkomt, weet men direct, dat deze vellen verschillend zijn. Aan de hand van de zijranden (de vellen II en IV vertoonen rechts een streep) en de breedte der randen, kan men vaststellen op welke wijze de 4 losse vellen oorspronkelijk verbonden zijn geweest. Nu kan men dus 4 verschillende vellen nummeren (I, II, III en IV).

Hoewel de zesde uitgifte slechts drie zegels bevat, ben ik nog niet gereed met het vaststellen der foutdrukken. De hiertoe noodige vier verschillende vellen van elke waarde, heb ik n.l. nog niet in mijn bezit. Ik kom hierop dus t.z.t. nader terug.

Van bovenstaande beschreven zegels zijn mij geen vervalschingen bekend.

Er is te catalogiseeren: 'papier met wafelwatermerk':

- Nr. 27: 5 kap. (rood);
- Nr. 28: 15 kap. (groen);
- Nr. 29: 35 kap. (bruin).

Verantwoording

Hoofdstuk IV verscheen in het *Nederlandsch Maandblad voor Philatelie*, jaargang 19, nr. 2 (16 februari 1940), blz. 32-34. Hoofdstuk V in het *Maandblad*, jaargang 19, nr. 3 (16 maart 1940), blz. 51. Hoofdstuk VI in het *Maandblad*, jaargang 19, nr. 4 (16 april 1940), blz. 71-72.

LETLAND: NIEUWE ONTWIKKELINGEN III

RUUD VAN WIJNEN

Inleiding

Kenmerkend voor de afgelopen periode was de verwarring over de status van de op pagina 94 van ons vorige blad gemelde herdruk en de melding van de zogeheten Petersburg-vervalsing. Daarover meer, maar ook over de invoering van de Lats als betaalmiddel. Want dat leverde een nieuwe serie zegels op met een nominale waarde die voor een verzamelaar in Letland nauwelijks op te brengen is.

Ook ditmaal kreeg ik waardevolle informatie van Nikolajs Jakimovs en deed Josef Rau het vertaalwerk. Beiden dank!

Reacties

- *HBG* 21, blz. 92. Verschijningsdatum postwaardestukken 11-13: 18 juli 1992 (bron: *Latvijas Pastmarku Katalogs*, 1993).
- *HBG* 21, blz. 94. De herdrukserie schijnt er, ook volgens bovengenoemde catalogus en naar ik aanneem daarin ook op gezag van Jakimovs, wel degelijk te zijn. Echter zonder de onder nr. 36*a* genoemde offsetdruk. De herdruk is gemakkelijk te herkennen aan de, van onderen, kortere *J* in LATVIJA.

  Van de 1000 k.-opdruk is in St.-Petersburg een vervalsing gemaakt, verkocht aan postbeambten in Rīga en gedurende ca. 4 maand aan de loketten verkocht! Kassa voor de betrokken postbeambten, flinke schade voor de posterijen en gewoon, echt gelopen op brief te vinden (alsof er niets aan de hand is...).

  Te herkennen valt deze vervalsing ten nadele van de post aan de wat zwaardere, minder scherpe opdruk.

  Ook in het handelscircuit in het kapitalistische westen is aan de opdruk geknutseld: de gehele serie met als 'topper' de tekst LATVIA/1000 als hoogste waarde. Als betrokken firma's worden Kent Research in de VS en Georg Roll Stamps in Duitsland genoemd.

Zegels

Overzicht

II	9*h*-12*h*	Herdrukken van de opdrukken	
VII	36-39	Mare Balticum	
VIII	40-43	Kerstzegels	21-11-1992
IX	44-46	Derde opdrukserie	27-02-1993
X	47-52	Klederdrachten	29-04-1993

♦ Diverse zegels

In de nummering die ik tot nu toe heb aangehouden, heb ik de herdrukken hun nummers 36-39 ontnomen en de zegels met een '*h*' ondergebracht bij de originele opdruk. Dus 9*h*-12*h*.
De Mare Balticum-zegels schuiven als gevolg op naar 36-39.

VIII. Kerstzegels

40	2 (LR) veelkleurig	Oplage:	300.000
41	3 (LR) veelkleurig	Oplage:	2.000.000
42	10 (LR) veelkleurig	Oplage:	1.000.000
43	15 (LR) veelkleurig	Oplage:	3.000.000

Gedrukt door de Wertpapierdruckerei te Leipzig in vellen van 5 × 10 = 50 zegels.
Tanding: 13½ : 13.
Ontwerp: G. Kirke.
Munteenheid: Letse roebel.
Bij de zegel van 2 LR gaat het weer om een kunstmatig lage oplage.

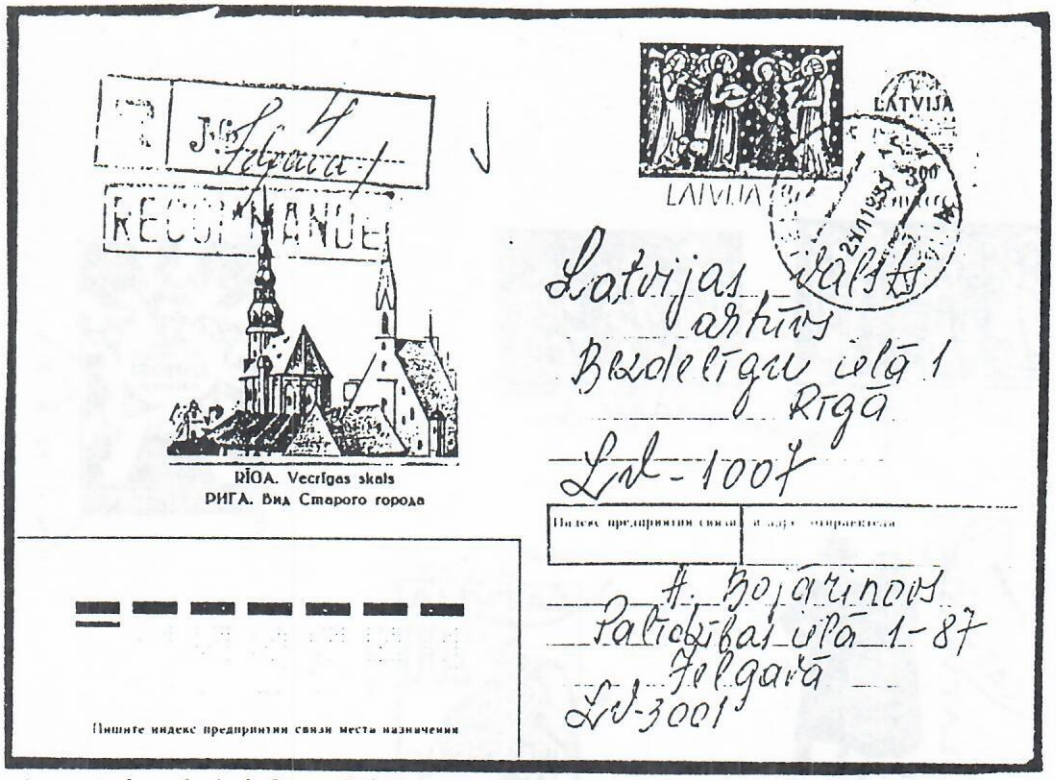

♦ Aangetekende brief van Jelgava naar Rīga, 23-25 januari 1993. Gefrankeerd met een kerstzegel van 3 LR + een opdruk 3^{00}

IX. Opdrukken, derde serie

44	50 (LR) op 6 kop. SU: 20 jaar revolutie op Cuba (1979)
45	100 (LR) op 6 kop. SU: vuurtoren van Novorossisk (1982)
46	300 (LR) op 6 kop. SU: vuurtoren aan de Dnjepr-lagune (1982)

De opdruk bestaat met drie sterren boven het woord LATVIJA op de bovenste zegelhelft en de waarde net boven de 6 k. op de onderste zegelhelft.
Een correspondent van me in Letland meldde dat de zegels aan het loket niet werden afgegeven aan hem (en anderen). Ter plekke, achter het loket, moesten de zegels op de brief worden geplakt. Dit, kennelijk, om het gebruik van vervalste zegels tegen te gaan.

X. Klederdrachten

47	5 (s.)	Kuldīga	oplage:	2.000.000
48	10 (s.)	Alsunga	oplage:	1.000.000
49	20 (s.)	Lielvārde	oplage:	5.000.000
50	50 (s.)	Rucava	oplage:	300.000
51	100 (s.)	Zemgale	oplage:	200.000
52	500 (s.)	Zieme/Latgale	oplage:	200.000

Gedrukt door de Wertpapierdruckerei te Leipzig in vellen van 50 stuks.
Tanding: 13 : 13¼.
Ontwerper: A. Ozola.
Munteenheid: Lats (= 100 santimu).
Voor de 'liefhebbers' ook te koop in minivellen van 8 zegels (oplaag 50.000).

De munteenheid

Letland heeft op 5 maart 1993 zijn vooroorlogse Lats, verdeeld in 100 santimu, opnieuw ingevoerd. Tot nu toe gaat het om munten van 50 santimu, 1 lats en 2 lati, plus een biljet van 5 lati. De lats kreeg bij z'n invoering een waarde van 200, tot dan gebruikte, Letse roebels.

♦ Bankbiljet van 200 Letse roebel

Begin juni kostte een lats ca. *f* 2,75.
De Letse roebel was een overgangsmunt die circuleerde in biljetten van 1, 2, 5, 10, 20, 50, 200 en 500. Aanvankelijk was de verhouding tot de Russische roebel 1 : 1, maar al snel gingen de waarden uiteen lopen.
De nieuwe Letse klederdrachtenserie kost Ls. 6,85 = 1370 Letse roebel. Het sociale minimum (en de ouderdomsuitkering) bedraagt in Letland momenteel 3000 Letse roebel.

Waardestempels

Eind vorig jaar kreeg ik al een melding dat het gebruik van de waardestempels niet meer was toegestaan. Of dat bericht stoelde op een officieel document, is me niet bekend. Zeker is wel dat ze nog gebruikt worden, en zelfs met nieuwe waarden, aangepast aan de immer stijgende tarieven. Uit Preili drie voorbeelden: 300 (k.), 700 (k.) en 1000 (k.) direct op de enveloppe gestempeld, en 200 (k.) op losse papiertjes.

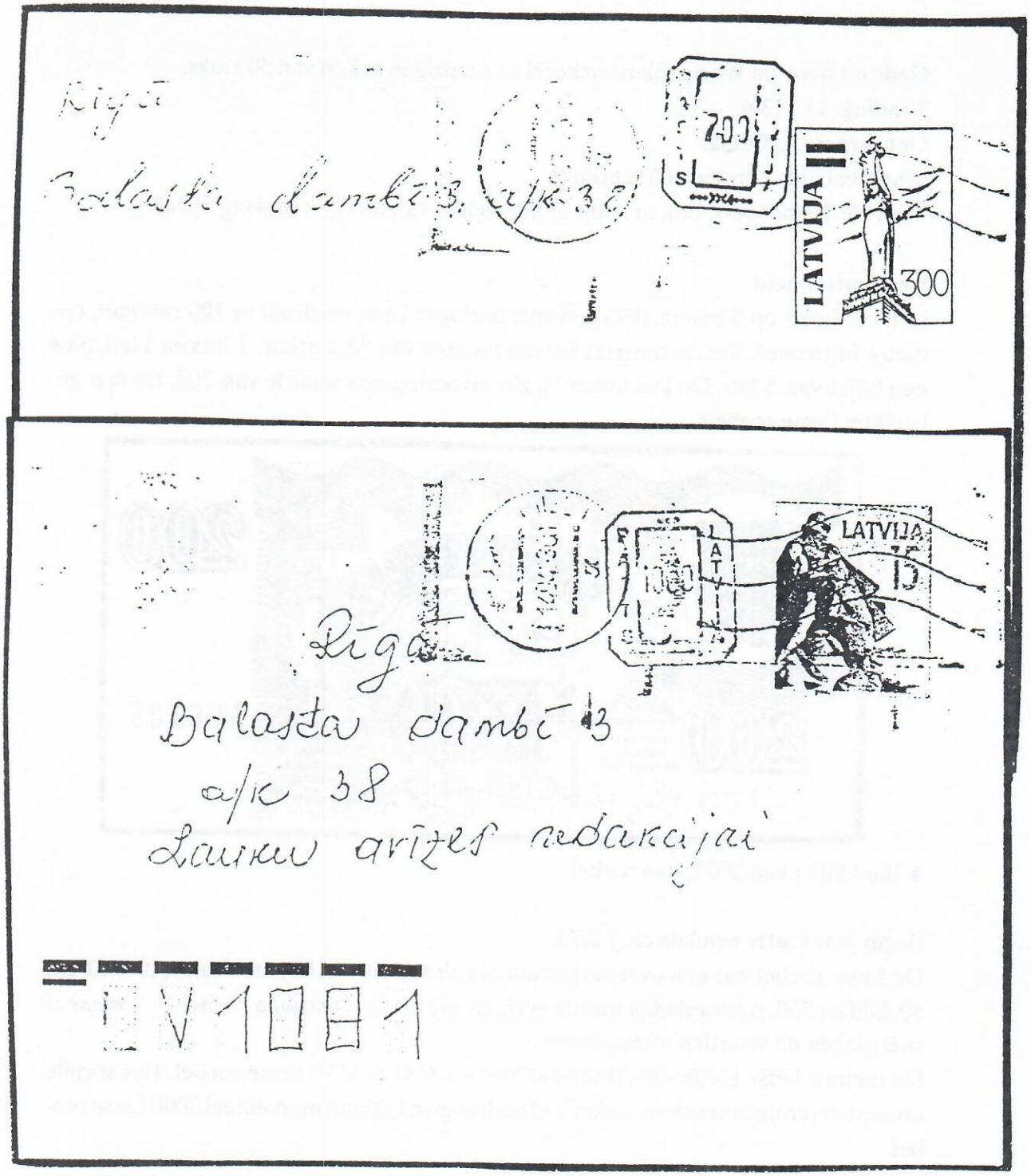

♦ Waardestempels van 700 en 1000 op twee omslagen

Posttarieven

Op 15 februari vond weer een forse portoverhoging plaats; menig tarief kreeg een factor 2 of 3. Een afgerond overzicht kan ik nog niet bieden. Een gewone brief naar het buitenland kost in ieder geval 10 santimu.

Catalogus

Ergens in dit artikel noemde ik al de *Latvijas pastmarku katalogs*, eerste uitgave 1993. Uitgegeven door de Letse filatelistenvereniging in Rīga.

Het boekje bevat alle nieuwe zegels en postwaardestukken (1991-1993) op 18 pagina's en is tweetalig Engels en Lets.

Voor onze leden heb ik 20 exemplaren besteld, die ik tijdens de zomervakantie ophaal. Prijs nog onbekend, maar dat het u de kop zal kosten, lijkt me sterk.

U kunt een exemplaar bij me bestellen middels een briefkaartje.

Tot slot

Toen ik deze reeks artikelen over het nieuwe Letland begon, stelde ik al dat de informatie een mengeling zou worden van feiten en vermoedens. Deze aflevering is daarvan een voorbeeld. Toch wil ik me niet tot de pure feiten beperken: vermoedens stimuleren mijns inziens het creatief kijken naar zegels en ander filatelistisch materiaal. En zo hoort dat in onze hobby.

DE FRANSE EN ENGELSE BLOKKADEVLOOT 1854-1855: EEN 'NEVER-ENDING-STORY'

A. DE BRUIN
H.C. BERNEAUD

Ik heb enige tijd geleden een artikel geschreven over de blokkade van de Russische vloot in het kader van de Krim-oorlog. De in ons artikel bedoelde blokkade had ten doel de Russische schepen vast te houden in de noordelijke havens en strafte tevens de Russen door het bombarderen van het fort Bomarsund (dat overigens verschillend wordt gespeld).
Al eerder heb ik een aanvulling geschreven, omdat aanvullend materiaal beschikbaar kwam. Materiaal overigens dat ik hoofdzakelijk uit Franse catalogi heb gehaald, aangezien brieven bijna onbetaalbaar zijn.
Dat ons blad enige reputatie heeft, wisten we, een zekere ijdelheid is ons dan ook niet vreemd. Maar dat onze artikelen bij specialisten van hand tot hand gaan, was mij tot op dit moment onbekend! Wat blijkt: in Zuid-Afrika (Kaapstad) woont een Danzig-specialist die zich ook met de (voor hem hoofdzakelijk Engelse) deelname aan deze strafexpeditie bezighoudt. Ik zeg hier: 'voornamelijk Engelse', omdat via de door hen gebruikte postroute de afstempelingen van Danzig het meest voorkomen. Van deze meneer H.C. Berneaud nu is onderstaand overzicht, dat hij heeft opgemaakt naar de stand van april 1993, zowaar zeer actueel. Ook de inleidende tekst is van zijn hand; de wellicht soms wat vrije vertaling is van mijn hand.

AdB

Brieven van de Krimoorlog afkomstig van de Engelse Baltische vloot 1854-1855

Gewoonlijk werd de post van de vloot aan land gebracht bij Danzig, alwaar de briefomslagen werden gestempeld met het dubbelringstempel van Danzig. Het stempelbeeld toonde dag, maand en uur, maar niet het jaartal! De post werd over land vervoerd via Pruisen naar de Kanaalhavens.
Hoeveel brieven zijn nog geregistreerd? In 1957 schreef Dr. Schüler in zijn *Danzigs Postgeschichte und Poststempel* dat er 15 brieven bekend waren. In een latere uitgave van dit boekwerk verhoogde hij het cijfer tot 21. In de HBA (Hamburg) veilingcatalogus van 04.10.1989 wordt opgemerkt dat het totaal aantal bekende brieven ongeveer 30 is en dat daaronder niet meer dan 3 à 4 zonder zegels zouden zijn. Al deze Duitse schattingen blijken zeer onnauwkeurig te zijn.

De afbeeldingen uit publikaties (meestal veilingcatalogi) van de laatste 30 jaar heb ik alle genoteerd. Het is zeer wel mogelijk dat er nog (veel) meer bestaan. Een lijst van de door mij geregistreerde brieven, gedifferentieerd naar datum, is als bijlage bij deze inleiding gevoegd.

N.B. Het aantal brieven met en zonder geplakte zegels is nagenoeg gelijk!!

Het is bekend dat in sommige gevallen zegels beschikbaar waren aan boord van de Britse oorlogsschepen en dat sommige brieven, voordat zij in Danzig werden aangeboden, reeds van zegels waren voorzien. In die gevallen werden de zegels niet in Danzig gestempeld. In die gevallen waarbij geen zegels op de vloot geplakt werden, werden die aangebracht en gestempeld in de Britse havens van aankomst.
De reden echter, waarom er toch een relatief groot aantal brieven is zonder geplakte zegels, maar wel voor het merendeel voorzien van een handgeschreven portmerk, blijft tot op dit moment onbekend. Een nauwkeurige studie van de 'stampless covers' zou op een bepaalde reden kunnen wijzen. Het is namelijk opvallend dan bij al dit soort brieven (op één na) er onvoldoende ruimte is om, zonder over de adressering, de aanduiding 'from Baltic Fleet' of het stempel van Danzig heen te plakken, een strip van drie zegels aan te brengen. In geen enkel geval overlappen Engelse zegels de aangebrachte handgeschreven aanduidingen of het stempel van Danzig!

Fotokopieën van brieven die hieronder niet worden vermeld, gaarne sturen naar:
– H.C. Berneaud, P.O. Box 3804, Cape Town 8000, South Africa.

♦ Post van de Britse Baltische vloot: brief naar Londen, in Danzig ontscheept en voorzien van het dubbelringstempel van Danzig, gedateerd 17 augustus 1855. Engelse zegels opgeplakt en vernietigd in Engeland

Post van de Britse Baltische vloot 1854-1855, vervoerd via Danzig: Inventarisatie van de bekende brieven

	datum van het dubbelringstempel van Danzig (dag/maand)	*brief met drie zegels van 1 penny, tenzij anders aangegeven*	*brief zonder zegels*	*vindplaats /vermelding van brief (veilingcatalogus, publikatie, verzameling, enz.)*	*adres en geadresseerde*	*bijzonderheden*
1	18/5		×	Köhler Nr. 243	Taylor, London	
2	1/6	1 penny + 2 pence		Verzameling André Bollen	Nix, Birmingham	
3	15/6	×		Köhler Nr. 242	Ford, Hants	
4	15/6	×		Verzameling André Bollen	Ford, Hants	
5	22/6		×	Verzameling H. Berneaud	Taylor, London	
6	6/7		×	Köhler Nr. 238	Nix, Birmingham	
7	6/7	×		Verzameling B. Hennig	Cochrane, Kent	Stempel 258 Dover
8	6/7	×		Verzameling B. Hennig	Cochrane, Kent	Stempel 47 London
9	6/7	×		Mohrmann, maart 1985	Tomson, Glasgow	
10	13/7		×	Loth, maart 1984	Fitzgerald, Cork	

	datum	*zegels*	*geen zegels*	*vindplaats*	*brief naar*	*bijzonderheden*
11	13/7	×		Verzameling B. Hennig	Ford, Hants	
12	27/7		×	Verzameling B. Hennig	Taylor, London	
13	3/8	×		Verzameling B. Hennig	Cochrane, Kent	
14	3/8		×	Verzameling B. Hennig	Scott, Kelso	
15	3/8		×	Verzameling B. Hennig	Taylor, London	
16	3/8		×	Verzameling B. Hennig	Halliday, Berks	
17	3/8		×	HBA, okt. 1989	Fitzgerald, Cork	
18	11/8	×		Verzameling B. Hennig	Cochrane, Kent	
19	17/8	×		Verzameling H. Berneaud	Stegall, London	
20	19/8	1 penny		Mohrmann, okt. 1984	Henderson, London	handgeschr. aant. (2 pence port?)
21	24/8		×	Loth, maart 1984	Fitzgerald, Cork	

	datum	*zegels*	*geen zegels*	*vindplaats*	*brief naar*	*bijzonderheden*
22	2/9		×	Arge Danzig, notitie 116 van 15-3-1984	Simcox, Devon	
23	7/9	×		Köhler, Nr. 243	Ford, Hants	
24	14/9	×		Köhler, Nr. 240	MacDougall, Southampton	
25	14/9		×	Mohrmann, maart 1985	??, Ierland	
26	30/9		×	Mohrmann, okt. 1984	Henderson, London	
27	5/10	×		*The Philatelist*, nov. 1950, blz. 53	Ford, ??	
28	12/10	stempel losse	op zegel	Verzameling B. Hennig	Geen brief, genomen de datum	maar opwegens
29	?	×		Mohrmann, maart 1985	Ford, Hants	onduidelijk aank. stempel
APPE	NDIX:	NIEU	WE	ONT	DEKK	INGEN
1A	28/5	×		*HBG* 15, jan. 1990	Ford, Portsmouth	Nederl. tijdschr. art.
21A	24/8	×		*HBG* 15, jan. 1990	Ford, Hants	Nederl. tijdschr. art.

(afgesloten april 1993)

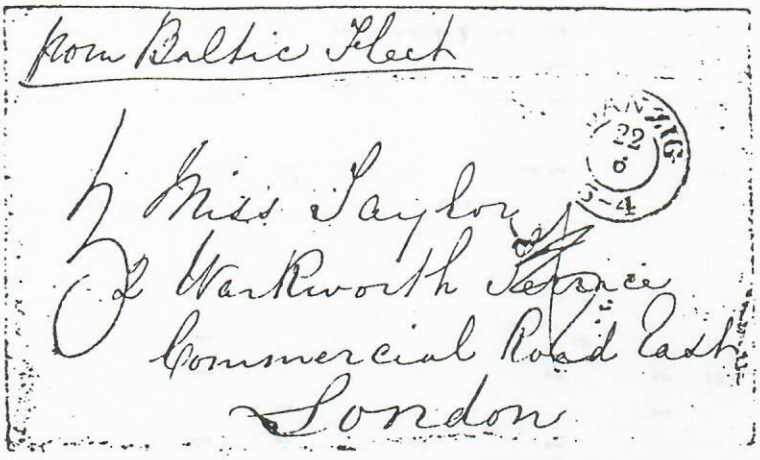

♦ Brief naar Londen, in Danzig ontscheept en voorzien van het dubbelringstempel van Danzig, 17 augustus 1855. Engelse zegels opgeplakt en vernietigd in Engeland

Valse stempels Estland

Over de valse stempels van Estland is in de loop der tijd reeds menig artikel verschenen. Een korte opsomming (onvolledig) hiervan volgt onderstaand:

- H/O Estland-handboek bladzijde 577-581;
- het supplement daarop; zie bladzijde 52;
- *EFÜR* nummer 11, bladzijde 10;
- *EFÜR* nummer 13, bladzijde 26-30;
- *EFÜR* nummer 16-17, bladzijde 83-87;
- *EFÜR* nummer 26, bladzijde 131-141;
- G. Lindberg in 'Förfalskning', een artikel opgenomen in het *Svensk Filatelistisk Tidskrift*, nummer 73 (1972).

Onderscheid wordt veelal gemaakt in geheel vervalste stempels, gedeeltelijk vervalste stempels (vaak met een variabele datuminzet) en stempels die al dan niet geantedateerd voorkomen op een moment dat regulier niet mogelijk was.
Op de volgende pagina's wordt een overzicht gegeven van een onderzoek dat gehouden is bij een Finse Estland-vereniging, waarbij een voor mij onbekend aantal zegels werd onderzocht. Geregistreerd werd daarbij welke valse stempels op welk zegel werden aangetroffen. Alhoewel hier uiteraard geen absoluut oordeel over kan worden gegeven, kan er wel een tendens in worden onderkend. Een tendens die aangeeft welke stempels er over het algemeen veel dan wel minder vaak werden vervalst. De aarde van de vervalsing is af te leiden uit het aangegeven type, met datum en doorsnede.
Wij danken onze Finse vrienden voor dit overzicht, dat ik via ons lid Jari Forsblom mocht ontvangen. *AdB*

Overzicht aangetroffen valse stempels

rnr	plaats	code	datum	ø	zegelnummering volgens MICHEL: P	A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	12	13	13	14	15	16	17	17	18	19	20	21	22	23	23	24	24	25	26	27	28	31	37	41	46	48	53
					E	R			A									X	Y	X	Y				A	B						A	B	A	B						45	47	52		
1.	ABJA	EA	-8 9 20	28							1									1				1												7		1							
2.	ELVA	EA	-3 12.19	29		1					2													1																					
3.	HAAPSALU		1 X 23																										2																
4.	HALLISTE	EA	30 9 20	28										2																															
5.	JÖHVI		8 8 19																																										
6.	KURESSAAR	E	-2 4 20	29			1		1															1	1	1	1			2	2					1		1						
7.	KURESSAAR		-9 8 22																																										
8.	LIHULA	EA	-3 6 22	29								1			5	1					1		2	1	7	1	1		1	5									1	1					
9.	MÖISEKULA	E	15 IX									1																																	
10.	MÖISEKULA	E	21 IV 20	29								1																																	
11.	MÄRJAMA	E-	12 3 19	28		1			1	1					1									1							5													
12.	NARVA	Ea	24 12 192033			1	1		1						7									1	1	1	1		1		1						1		1	1	2				
13.	NARVA	EA	4 20																																		1								
14.	NARVA	EB	-9VIII21	29								1												2		1	5												1		2				
15.	NARVA	E	11 X 23								1																									1							1		
16.	NARVA	Ex	XII 23	29																																1							2		
17.	OLUSTVERE	EA	-1 XI 20	29													2				1			1			1	1											1						
18.	ORISSAAR		25 3																					2																					
19.	OTEPÄÄ	EA	17 IX 20	29			1																	2													2								
20.	PAIDE	EA	-4 IV 22																																					5					
21.	PAIDE	b	13 12 23																																		1				1				
22.	PAIDE	ED	-4 IV 22	29						1	1														1	1	1	1	1															2
23.	PAIDE	E	4 25	29																																								
24.	PÄRNU	A	2 12 19																																									
25.	PÄRNU	EA	20 5 21	29		7	1		1		1	2				4				1				1	1	5		2		1	1					1		1	2	4				
26.	PÄRNU	EG	12 V 19																																									
27.	PÄRNU		-1 X 20	29										2																												1		1
28.	PÄRNU	E-	24 XII20	29																																1								
29.	PÄRNU	E	21 XII20	29						2																															1			
30.	PÄRNU		20 3 22	29																																		1						
31.	PÄRNU		10 XI 20																																									
32.	PÄRNU		19 3 24																																									
33.	POLTSAMAA	EA	13 6 19	30		1		4	7	7					1	1																												
34.	POLTSAMAA	EB	10 X 20	29								1														1		7	1	2							2	7						

Overzicht aangetroffen valse stempels

(vervolg)

rnr	plaats	code	datum	ø	zegelnummering volgens MICHEL: E	R	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	12	13	13	14	15	16	17	17	18	19	20	21	22	23	23	24	24	25	26	27	28	31	37	41	46	48	53
					P	A			A									X	Y	X	Y				A	B						A	B	A	B						45	47	52		
35.	[illegible]		5 4 19	25			1	1		1	1																																		
36.	RAKVERE		5 II 20																																										
37.	RISTI	Ib	13 8 19	24			1	1		1	1	1																													9				
38.	RISTI		4 4 26																					1														1		2				
39.	SAUE	EA	22 XI 20	29																																			4						
40.	SINDI	EA	-2 8 19	29								1		4	2																													
41.	TARTU		· 17 4 19																																										
42.	TARTU	Ec	31 3 19	27			1			1	1																																	
43.	TARTU	b	25 8 20	29							1	1					1				1	7				7	2										7								
44.	TARTU	ED	27 II 28																																								2		
45.	TARTU	EK	4 5 22	27½																																									
46.	TARTU		16 V 19	29					1																																			
47.	TARTU		·5 IV 19	29					1																																			
48.	TARTU		·3 II 19	29					1																																			
49.	TARTU		18 10 18		5																																							
50.	TARVASTU	B	14 VII21	29																					1		2												1						
51.	TÖRVA	A	·5 3 19																																										
52.	TÖRVA	A	6 ·4 20	26			1	1		1	1																																	
53.	TURI	EA	16 II 26	29								1																											1						1
54.	WALK	·	7 3 22	30																				2																1				
55.			5 3 19	27					1	1																																		
56.	WILJANDI	Ea	20 7 19	29						1		2																																
57.	WILJANDI		30 7 19																																									
58.	WILJANDI		3 10 19																																									
59.	VILJANDI		8 VII23																																									
60.	VILJANDI		21 V 21	29																				2														2	2					
61.	VÖRU	EA	10 XI 20	29						1		1				1								2	1	1		1										1						
62.	VÖSU	EB	30 XI 22	29								5												2														2						
63.	VÄNDRA	EB	20 V 20	29																				1			5	2									2		5				
64.	TALLINN	EG	1 5 19	28																													5										
65.	TALLINN	E	·3 V 24	29																																								
66.	TALLINN	E·	·5 V 19																																									
67.	TALLINN	a	6 ·7 19	27			1			1	1															1																		

Overzicht aangetroffen valse stempels

(vervolg)

rnr	plaats	code	datum	⊘	zegelnummering volgens MICHEL E P	R A	1	2	2 A	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12 X	12 Y	13 X	13 Y	14	15	16	17 A	17 B	18	19	20	21	22	23 A	23 B	24 A	24 B	25	26	27	28	31	37	41 45	46 47	48 52	53
68.	TALLINN	E	-7 XII23	29																																								4		
69.	TALLINN	E	8 6 19		5																																									
70.	TALLINN	E	8VIII21	29								7																		1								7								
71.	TALLINN	Eõ	8VIII21	29							1	1												2							5												2			
72.	TALLINN	E	-8 XII21	29																					2																		1			
73.	TALLINN	EA	9 V 19	29	2																																									
74.	TALLINN	EA	9 5 19	30	2																																									
75.	TALLINN	Eõ	10 XI 23	29																																									2		
76.	TALLINN	E-	10 12 20	29½																			2																							
77.	TALLINN	ED	12 12 23																																											
78.	TALLINN	E	12 1 12	29																																										
79.	TALLINN	EE	12 IV 20	29																																										
80.	TALLINN		13 3 24																																											
81.	TALLINN		13 VI 26																																											
82.	TALLINN	E	14 6 19		2																																									
83.	TALLINN	EE	15 3 20	28								1																																		
84.	TALLINN	EE	15 10 19	29			1	1			1	2																																		
85.	TALLINN	E	18 4 19	27					2			2																																		
86.	TALLINN	E	18 2 2	29																																									2		
87.	TALLINN	Ec	20 V 24	29								2																							1								2			
88.	TALLINN	Ee	20 V 24	29																							1																2		2	
89.	TALLINN		21 V 19																																											
90.	TALLINN	EN	21 X 23	29																																										
91.	TALLINN	EA	23 III22	29								1												1	1		1		1		2	1					1		1	1	1		1			1
92.	TALLINN	E-	23 5 23	29																																										5	
93.	TALLINN	E	24	28																																										
94.	TALLINN		26 VII20																																											
95.	TALLINN Asutav kogu	E-	17 9 19	30	2																																									
96.	TALLINN - SADAM	E-	-7 5 19	29	2																																									
97.	TALLINN - SADAM	aEa	13 4 2	29	7																																									
98.	TALLINN VÄJANÄITUS		17 IX 21	29								1		5		1					1				1	1	1	1		1	2						1		1	1			4			
99.	TALLINN ▒ ▌ ▒		29 III21									1			1	1	7				1			1				1		1							7	1	1	1	1					7
100.	TALLINN ▒ ▌ ▒		13 III21									1									1																									
101.	TALLINN		5 19				9																																							

De postale ontwikkelingen in Estland sinds jan. 1991

Nadat Estland al eerder ekonomische autonomie binnen het USSR-staatsverband had bedongen kreeg dit per 1 jan. 1991 ook postale gevolgen. Tot op die datum golden in Estland de posttarieven der USSR (5 kop. voor brieven binnen de USSR en 10 kop. voor aangetekende brieven [R-brieven]).

Met ingang van 1 jan. 1991 werden deze tarieven resp. 15 kop. en 65 kop. (50 kop. voor het aantekenrecht), terwijl in de (overige) Sowjet-Unie de tarieven ongewijzigd bleven. Voor het buitenland bleven de Sowjet-tarieven gelden. Daar de in gebruik zijnde (Sowjet) enveloppen nog de oude postzegelwaarden droegen moest er met (Sowjet) postzegels bijgefrankeerd worden. Dit leidde binnen enkele maanden tot een tekort aan frankeerzegels. Er was echter nog een ruime voorraad enveloppen met een frankeerwaardeïndruk, zodat men tot een provisorische oplossing besloot. De postwaardestukken werden voorzien van rechthoekige rubber handstempels van 10 kop. (gewone brieven tot 20 g.) en 60 kop. (R-brieven) in violet (zie fig. 1). Voor elk der waarden zijn vijf verschillende handstempels gebruikt die zich in details van elkaar onderscheiden (zie Golczewski & Petriuk, 1992).

Deze provisorisch bijgefrankeerde enveloppen werden aanvankelijk alleen aan bedrijven geleverd. Vanaf juni 1991 werden deze enveloppen ook aan het gewone publiek verkocht. Vanaf mei werden ook zwarte Sowjet-machinefrankeerstempels gebruikt (10 of 55 kop.) (zie fig. 2). De heer Pertti Hujala komt tot de volgende tabel (ontleend aan Golczewski & Petriuk, 1992):

Tallinn:

- rechthoekig rubberstempel (5 stempeltypen)	10 kop.	181.000	enveloppen
- idem	60 kop.	51.000	enveloppen
		2.000	kaarten
- frankeerwaardestempel	10 kop.	101.000	enveloppen
	60 kop.	17.000	enveloppen
- rechthoekig rubberstempel (10 stempeltypen)	15 kop.	44.000	enveloppen
		10.000	briefkaarten
- idem (5 stempeltypen)	65 kop.	14.000	enveloppen
- achthoekig metaalstempel (zwart)	13 kop.	10.000	Kuremäe-env.
	15 kop.	735.000	enveloppen

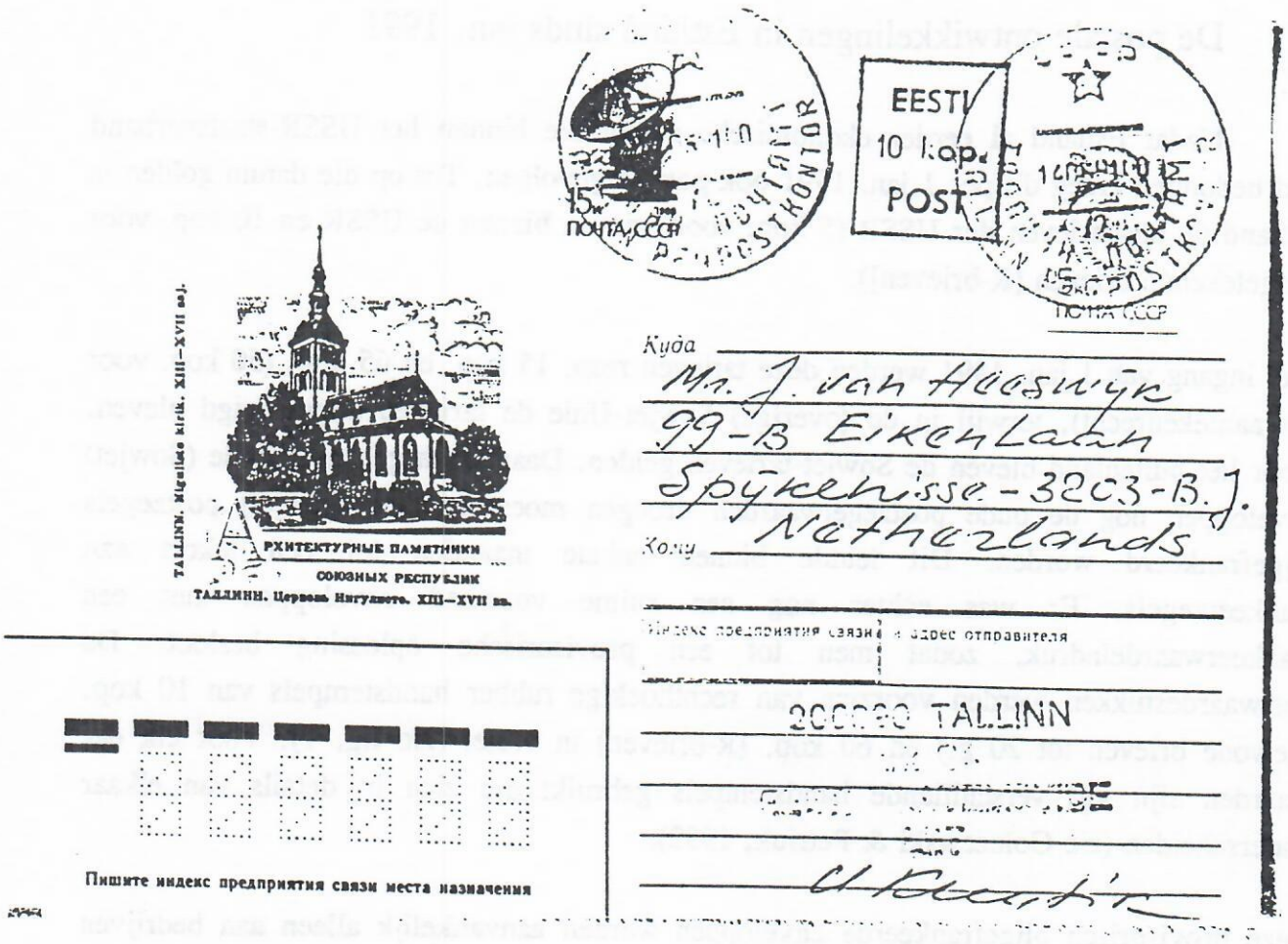

* fig. 1 : provisorisch frankeerwaardestempel

* fig. 2: Sowjet-machinefrankeerstempels

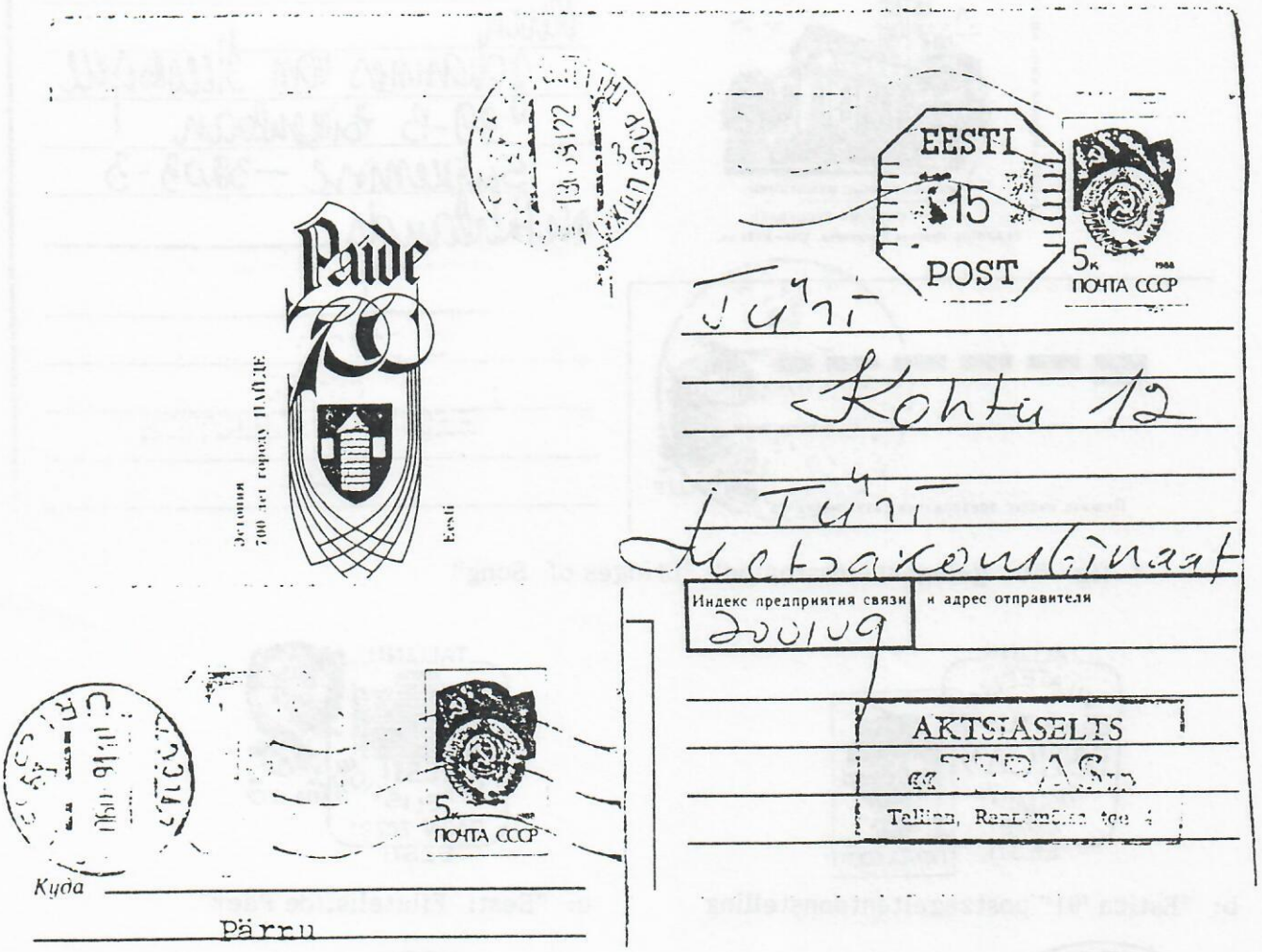

* fig. 3: zwarte (boven) en rode (onder) machinestempels

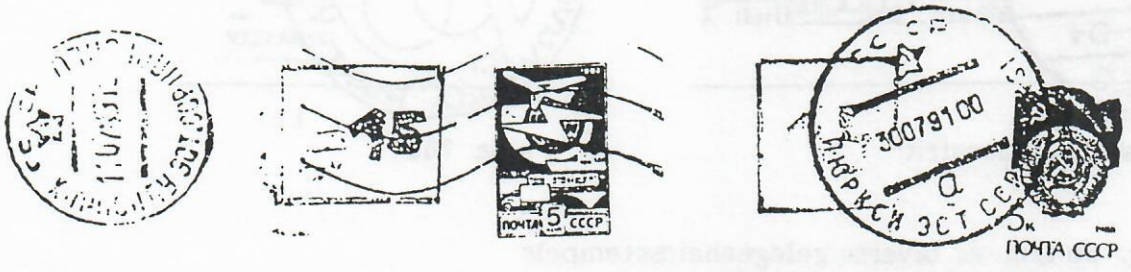

* fig. 4: provisorische frankeerstempels (bron: EFÜR-bulletin)

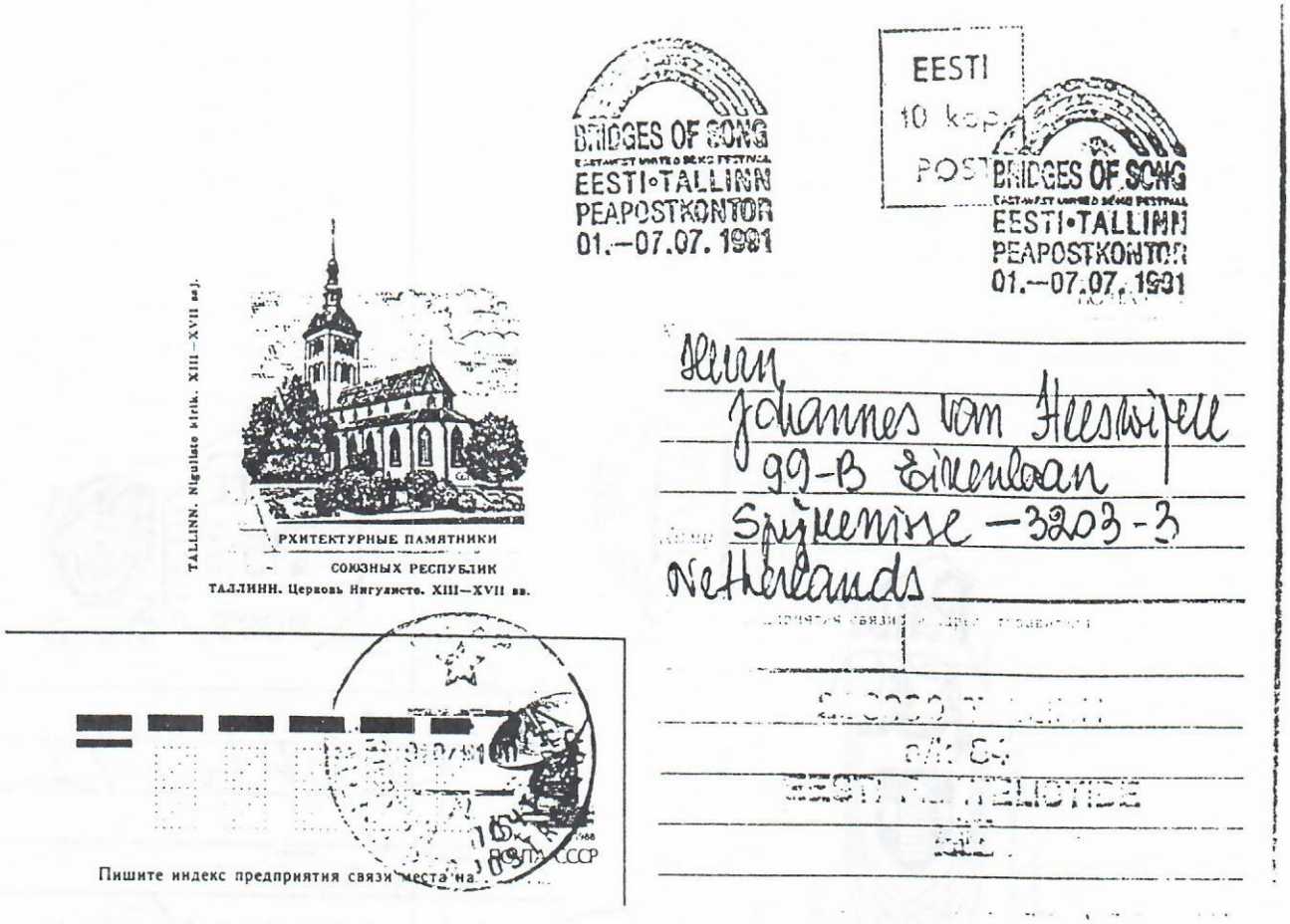

* fig. 5a: gelegenheidsstempel "Bridges of Song"

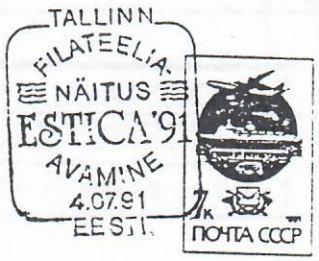

b: "Estica '91" postzegeltentoonstelling

c: "Eesti Filatelistide Päev"

d: "100 Aastat.....Kloostrit"

e: "Paide 700"

* fig. 5b t/m e: diverse gelegenheidsstempels

Narva:			
- frankeerwaardestempel	10 kop.	41.000	enveloppen
	15 kop.	137.000	enveloppen
	60 kop.	10.000	enveloppen
Paide:			
- frankeerwaardestempel	13 kop.	8.000	Estica-env.
(ronde cijfers)	15 kop.	55.190	enveloppen
	60 kop.	1.041	R-enveloppen van 10 kop.
Tartu:			
- achthoekig metaalstempel	15 kop.	883.000	enveloppen
(rood)	65 kop.	66.000	enveloppen

Enige tijd later werden nieuw vervaardigde zwarte of rode machinestempels in gebruik genomen (zie fig. 3).

Op 1 juli 1991 werden de posttarieven in overeenstemming gebracht met die van Letland en Litouwen. Een gewone brief of briefkaart 20 kop. en een R-brief 70 kop. (waarvan 50 kop. aantekenrecht). Dit bracht de noodzaak van nieuwe handstempels (15 en 65 kop., violet) met zich mede. De zwarte machinestempels werden eveneens aangepast (nu 13, 15, 63 en 65 kop.). (Opm.: in mei was het brieftarief in de USSR van 5 op 7 kop. gebracht, hetgeen resulteerde in met 7 kop. voorgefrankeerde enveloppen, die ook aan Estland werden geleverd). In juli werd voor een filatelistische tentoonstelling in Otepää een zeer primitief handstempel van 15 kop. gebruikt. Verder vindt men provisorische frankeringen in Narva, Paide, Tartu en Haapsalu (zie fig.4). Het EFÜR-bulletin van begin 1992 noemt ook nog een machinefrankeerstempel van 20 kop. maar kent geen nadere bijzonderheden.

Op 20 aug. 1991 (tijdens de poging tot staatsgreep in de USSR) riep het Estse parlement de onafhankelijkheid uit welke korte tijd later algemeen werd erkend (ook door de Sowjet-Unie, op 6 sept. 1991).

Voordat de periode vanaf eind aug./begin sept. wordt behandeld volgen nog wat gelegenheidsafstempelingen gebruikt in 1991; deze werden geplaatst op door de Sowjet-Unie uitgegeven voorgefrankeerde enveloppen met Estse motieven (fig. 5 a-e). Zoals men ziet zien de Sowjetstempels in deze tijd nog niet radikaal afgeschaft.

Op 1 okt. 1991 werden voor het eerst sinds 1940 weer postzegels uitgegeven van de republiek Estland. Deze serie frankeerzegels bestaat uit 9 zegels met het Estse

staatswapen (per paal drie gaande aanziende leeuwen) als motief.

1-10-1991. Tanding 12¾(Mi.165-171) of 12¾hor. x onget. vert. (Mi.172/173). Mi.165-171 in offsetdruk (Wertpapierdruckerei Leipzig), Mi.172/173 staaldiepdruk (Zweedse Postdrukkerij PFA). De ontwerper is Vello Kallas uit Zweden.

Mi.nr.	frankeerwaarde	kleur	oplage
165	0,05 (Rbl.)	lichtroodoranje/lilarood	1.000.000
166	0,10	geelgroen/donkergroen	5.000.000
167	0,15	lichtblauw/donkerblauw	10.000.000
168	0,30	grijsultramarijn/grijs	3.000.000
169	0,50	oranje/donkergeelbruin	2.000.000
170	0,70	lilaroze/grijspurpur	1.000.000
171	0,90	karmijnlila/violetrood	1.000.000

rolzegels (vert. ongetand), groter formaat:

172	1,00	zwartviolet/zwart	600.000
173	2,00	blauw/blauwzwart	600.000

Op 1 nov. 1991 werden nog twee waarden uitgegeven, gedrukt in offset te Leipzig, kamtanding 14. Ontwerpers zijn Vello Kallas (Mi. 174) en Lembit Löhmus (Mi. 175).

	staatsvlag, meertalige onderdruk van landsnaam	kaarten van Estland en Europa	
174	1,50	meerkleurig	1.000.000
175	2,50	meerkleurig	1.000.000

De zegels zijn slechts mondjesmaat op de postkantoren verkrijgbaar geweest. Gewone post werd vrijwel uitsluitend verstuurd in voorgefrankeerde enveloppen of per briefkaart met waardetoevoegingen of met Sowjetzegels gefrankeerd. Aangetekende stukken en diversen werden aan de loketten met machinestempels (bij)gefrankeerd.

Op 16 dec. 1991 werden de buitenlandtarieven herzien:
brief(kaart) (tot 20 g.): 90 kop. (was resp. 20 en 30 kop.)
idem per luchtpost: 1,50 Rbl. (was resp. 45 en 50 kop.)
aantekenrecht: 3,60 Rbl. (was 1,20 Rbl.)

Deze tarieven golden ook voor de republieken van de juist nu uiteenvallende Sowjet-Unie. Omdat in deze periode de voorraad Sowjetzegels uitgeput raakte werden de Estse zegels op grotere schaal verkocht, meestal gekoppeld aan enveloppen.

In Tartu was in december de nood zó hoog dat de postkantoren overgingen tot het gebruik van witte en blauwe komputerponsstroken ter frankering van poststukken. Deze provisorische frankeerstroken waren links voorzien van een frankeerwaarde en soms rechts van een nummer (tussen 1 en 20). Deze waren in gebruik van 20-12-1991 t/m 16-3-1992 (zie fig. 6).
In gebruik waren de volgende waarden (in roebels):

3,60	8,00	17,50	33,60
4,50	9,00	18,60	37,50
4,80	11,00	22,00	61,60
6,00	16,00	26,70	104,70

Kennelijk werden de stroken eerst door het postkantoor te Tartu van een rood datumstempel voorzien alvorens ze op de enveloppen werden geplakt (of aan het publiek verkocht werden?).

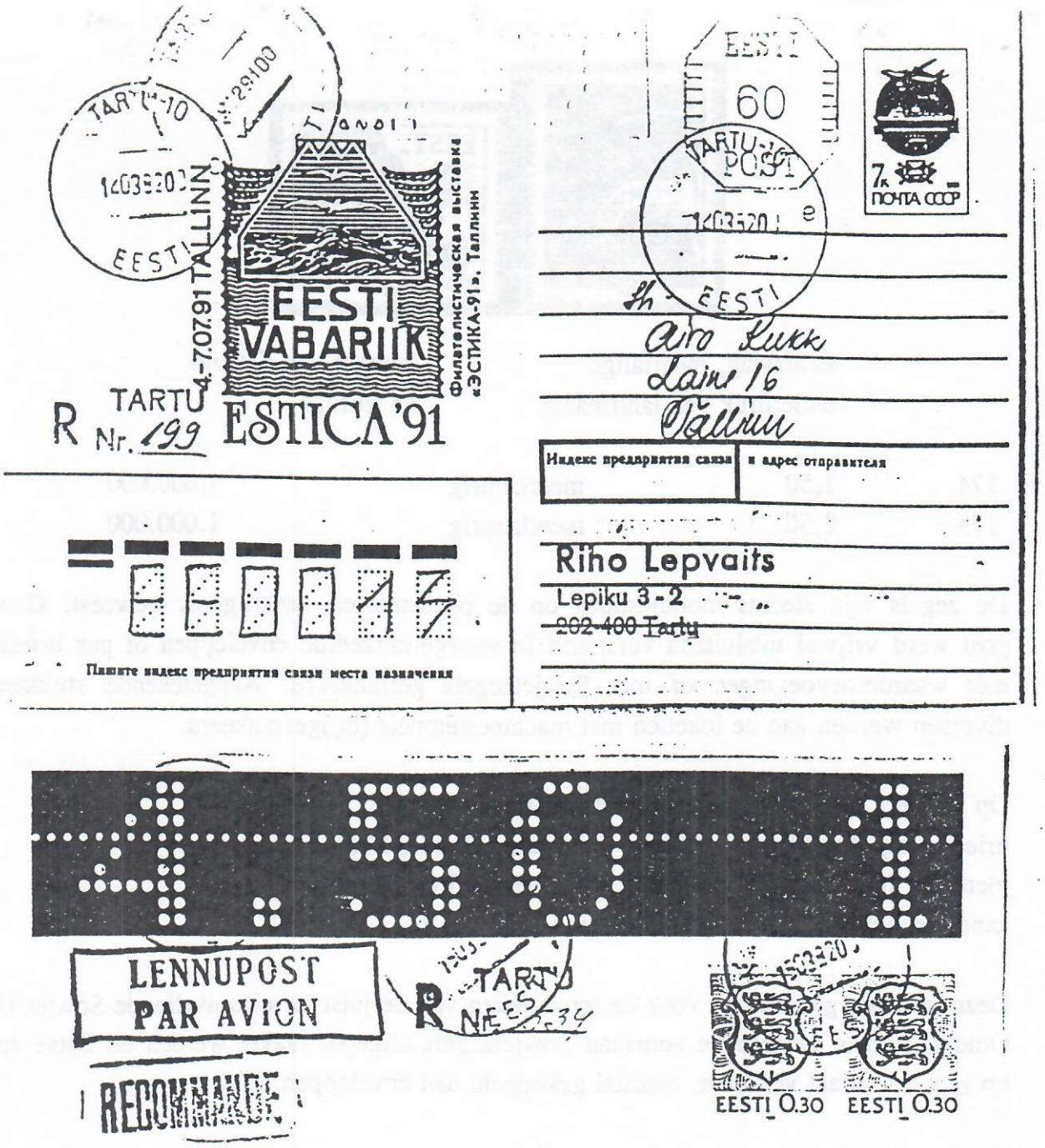

* fig. 6: provisorische frankeerstroken van Tartu (wit: boven; blauw:onder)

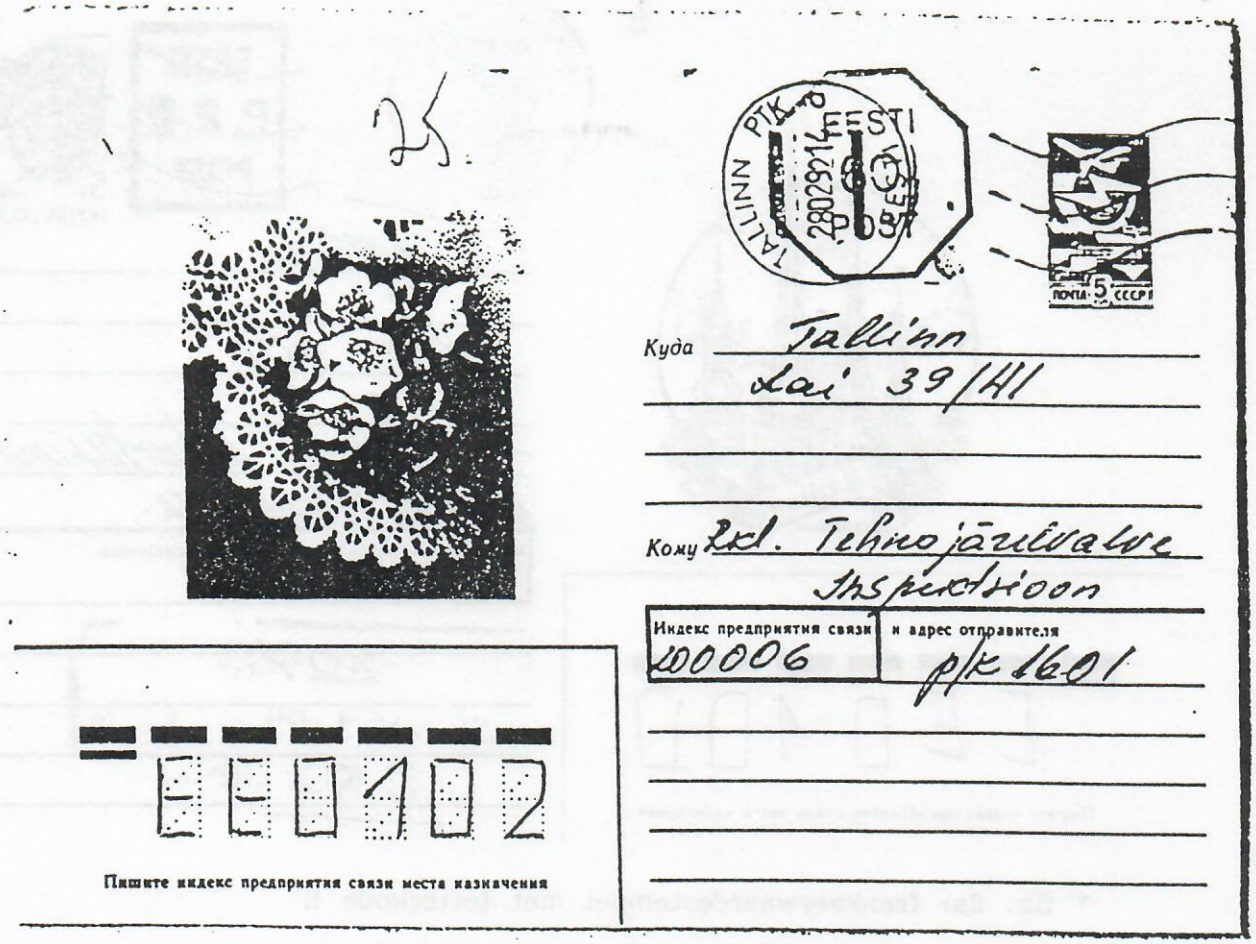

* fig. 7a: provisorisch frankeerwaardestempel van Tallinn

* fig. 7b: provisorisch machinefrankeerstempel van Tartu (zwart)

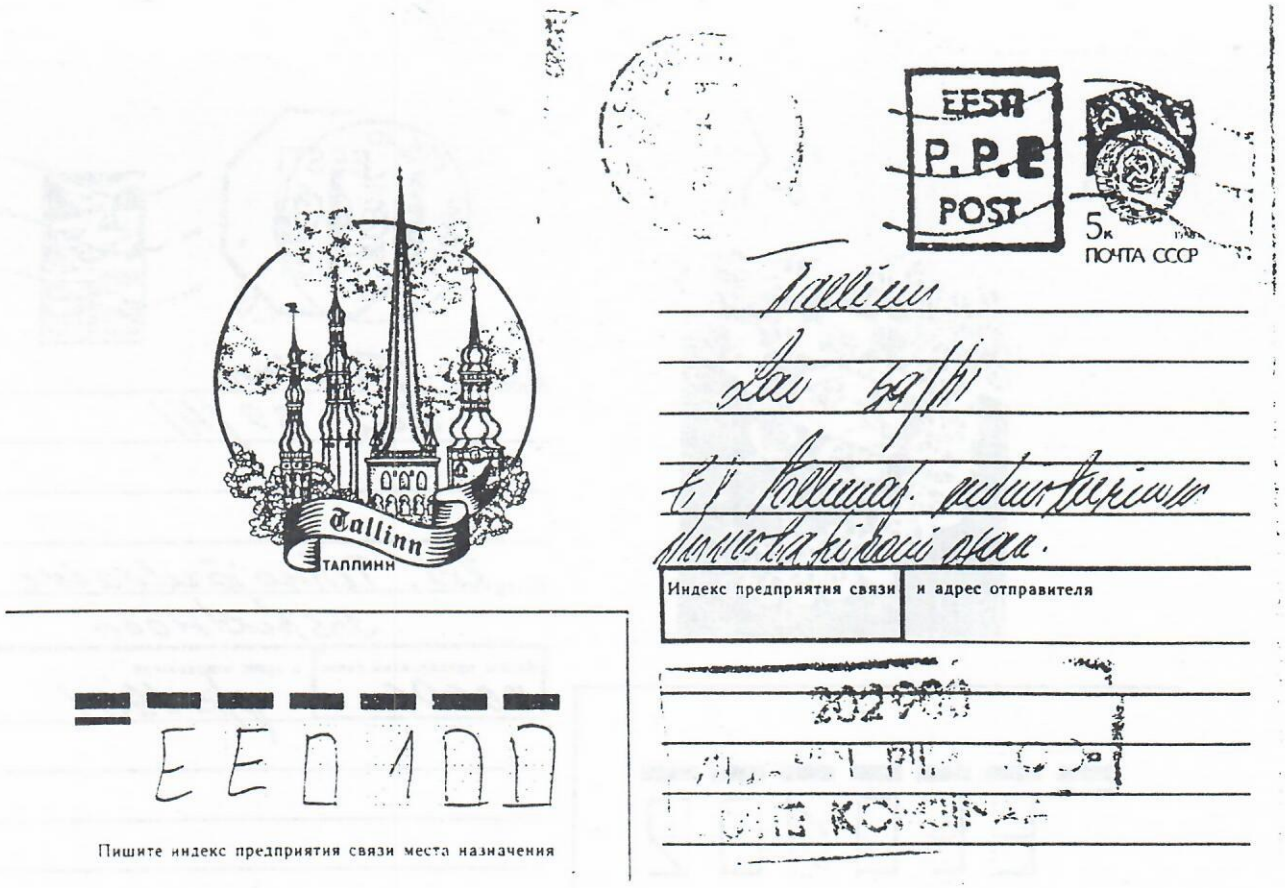

* fig. 8a: frankeerwaardestempel met letterkode E

* fig. 8b: letterkode R

* fig. 8c: letterkode I

* fig. 8d: letterkode A

Op 15 jan. 1992 werden de binnenlandse posttarieven opnieuw verhoogd: brief(kaart) tot 20 g. 60 kop. en aantekenrecht 3,60 Rbl. Tevens werden de postzegels en de voorgefrankeerde postwaarden van de USSR ongeldig verklaard. Vorenstaande had tot gevolg dat de voorgefrankeerde enveloppen opnieuw van waardestempels moesten worden voorzien, en wel in de waarden 60; 90; 1,50 en 4,30. Er zijn ook enveloppen uit begin januari bekend met een stempel 20 (kop.). Er dient opgemerkt te worden dat het ingedrukte Sowjetzegelbeeld geen frankeergeldigheid meer had.

Het bijstempelen gebeurde, evenals voordien, te Tallinn en Tartu. In Tallinn met zowel rubber handstempels (violet) als met een frankeermachine (zwart). In Tartu werden rode handstempels gebruikt (zie fig.7a;b).

De snel toenemende inflatie noodzaakte de postautoriteiten tot een nieuwe tariefsverhoging, die per 16 mrt. 1992 van kracht werd; tevens werden nieuwe postzegels uitgegeven die i.p.v. een frankeerwaarde een letterkode droegen:

- gewone brief/briefkaart binnenl. (tot 20 g.) Rbl. 1,- (letterkode P.P. E)
- aantekenrecht (binnen- en buitenland) Rbl. 10,- (letterkode P.P. R)
- gewone brief/briefkaart Europa/GOS Rbl. 20,- (letterkode P.P. I)
- gewone brief/briefkaart VS /overzee Rbl. 40,- (letterkode P.P. A)

16-3-1992. tanding 12¾: 12½; offsetdruk Wertpapierdruckerei Leipzig; ontwerper Vello Kallas; oplagen nog niet bekend.

Mi.nr. 176	E (1,- Rbl.)	lichtgeel/geel
177	R (10,- Rbl.)	helderrood/rood
178	I (20,- Rbl.)	blauwgroen/donkergroen
179	A (40,- Rbl.)	helderblauw/blauw

Mi.nr. 177 (R) werd door loketbeambten op aangetekende stukken geplakt. Vanaf deze datum kwamen ook enveloppen in gebruikt met rubber handstempels die i.p.v. een frankeerwaardeaanduiding ook bovengenoemde letterkodes toonden (zie fig. 8 a t/m d).

In juni 1992 werd de Estse kroon heringevoerd als betaalmiddel. Dit had filatelistische gevolgen: er werden drie nieuwe loopzegels ingevoerd.

22-6-1992. tanding 12¾: 12½; offsetdruk en ontwerp als boven; oplagen nog niet bekend.

Mi.nr.	180	E (1,- Kr.)	oker/donkeroker
	181	I (2,- Kr.)	groen/donkergroen
	182	A (4,- Kr.)	blauw/donkerblauw

Op deze datum werd ook een toeslagserie van drie Olympiadezegels uitgegeven. Tanding 14. Oplagen nog niet bekend.

Mi.nr.	183	1,00 + 0,50	rood
	184	3,00 + 1,50	groen
	185	5,00 + 2,50	zwart/blauw

Op 29-8-1992 werd een loopzegel (staatswapen) uitgegeven. Tanding horizontaal 12¾ en vertikaal ongetand. Druk, formaat en ontwerper als van Mi.nr. 172/173.

Mi.nr. 186 P.P. X lichtbruin/bruin

Op 25-9-1992 werd dezelfde zegel in een nieuwe kleur (lichtolijfgroen/olijfgroen, Mi.nr. 187) uitgegeven. De reden hiervoor is mij nog niet bekend.

Op 3-10-1992 werd gezamenlijk met Letland, Litouwen en Zweden een postzegelboekje met 8 zegels van 1 Kroon uitgegeven met als onderwerp vogels van de Oostzee (Mare

Balticum). Gedrukt in staaldiepdruk door de Zweedse Postdrukkerij (PFA). (Zie ook fig. 9). De oplage bedroeg 345.000 boekjes. Ontwerper was M. Mörck.

Mi.nr.	188?	1,- Kr. - Pandion haliaetus	zwartgrijs/bruinrood*
	189?	1,- Kr. - Tadorna tadorna	zwartgrijs/bruin/bruinrood*
	190?	1,- Kr. - Limosa limosa	lichtbruin/zwartgrijs/bruinrood*
	191?	1,- Kr. - Mergus merganser	grijsbruin/bruin/bruinrood*

[* = frankeerwaarde, landsnaam en Estse vogelnaam]

Vervolgens enige afbeeldingen van eerstedagafstempelingen en bijzondere afstempelingen (voor zover bij mij bekend).

A. Eerstedagafstempelingen:

fig. nr.	Mi.nr.	afbeelding	datum
10	165-173	staatswapen	1-10-1991
11	174-175	vlag; kaarten	1-11-1991
12a	183-185	Olympische Spelen	22- 6-1992
12b	186	staatswapen X	29- 8-1992
12c	187	staatswapen X	25- 9-1992
13	188-191	Mare Balticum	3-10-1992

Van Mi.nr. 176-179 zou ook een eerstedagafstempeling bestaan (16-3-1992). Van Mi.nr. 180-182 is dit niet bekend.

B. Gelegenheidsstempels (nummering gebaseerd op de tabel van A. Vingrys):

fig. nr.	Vingrysnr.	onderwerp	datum
5a	2	Bridges of Song	1/7- 7-1991
5b	3	Estica '91	4- 7-1991
5c	4	Eesti Filatelistide Päev	7- 7-1991
5d	5	100 Aastat Puhitsa Jumalaena Uinumise Kloostrit	28-8-1991
5e	6	Paide 700	30- 9-1991

Markidel on maadevahelise kultuuri ja muude kontaktide vahendaja roll. Uhisväljaandega tahame rõhutada kokkukuuluvust eesti, läti, leedu ja rootsi rahavaga. Seda enti praegusel raskel, kuid tahtsal Baltimaade sõltumatuse ja iseseisvuse arengu ajal Euroopas. Merelindude valimine motiiviks rõhutaks nende maade ühist vastutust fauna ja keskkonna eest tundliku ökoloogiaga Läänemerel.

Olof Johansson
Rootsi keskonnaminister

Posten Frimärken
S-164 88 KISTA
Väljalaske kuupäev: 3. oktoober 1992
Kavandid: M. Mörck.
Graveenjad: M. Mörck, C. Slania, L. Löhmus, L. Sjööblom.
Margivihiku ümbris: O. Baldursdottir.

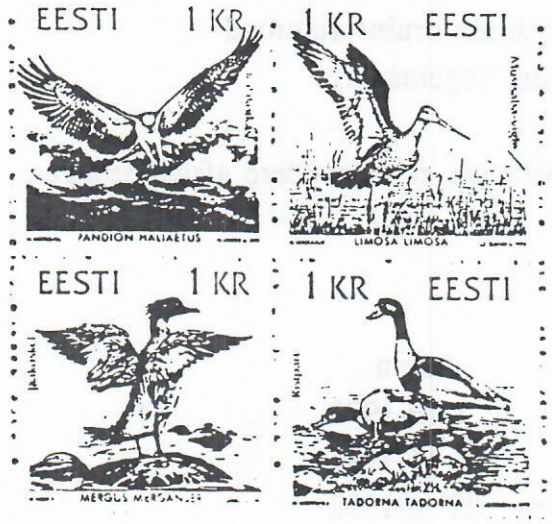

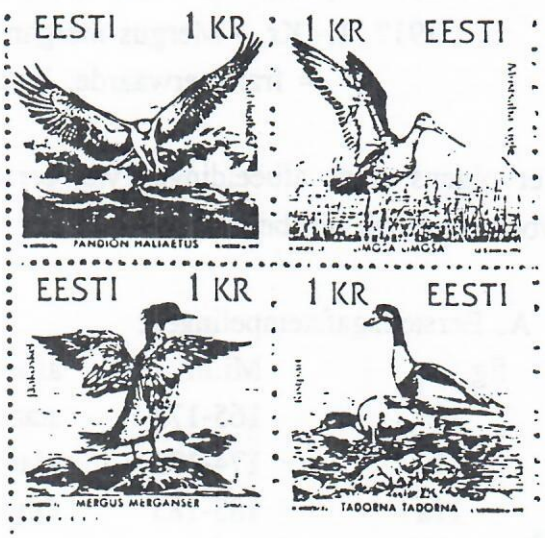

Mare Balticum – Balti mere, Läänemere – ümber esineb üle 450-ne linnuliigi. Suurem osa on maismaalinnud. Teised on sõltuvad veekogudest, kaldaaladest, soodest ja laguunrannikuist. Samad veelinnud võivad esineda nii sisemaa väiksemate veekogude kui ka suure Läänemere ääres. Tihti vahetatakse talve saabudes suvine mageveeäärne asupaik Läänemere soolasema vee vastu. Mõned veelinnud jäävad talvituma, otsustavaks on jääolud. Enamasti rändavad linnud edasi; osa kuni troopikani.

Kalakotkas *(Pandion haliaetus)* on meie suuruselt kolmas rööviind, suuremad on vaid merikotkas ja kaljukotkas. Emalind on suurem. Ehitab okstest suure pesa vanade kõrgete puude otsa järvede lähedale. Pesitsuspaik aastast aastasse sama.

Ristpart *(Tadorna tadorna)* paljuneb Läänemere lõunarannikul; paiguti ka järvede ääres. Pesa paikneb vahel kaugel veest; majade all, heinakuhjades, maapinna aukudes. Isas- ja emaslind sama välimusega kuid isane on suurem.

Mustsaba-vigle *(Limosa limosa)* on üks meie suuremaid kurvitsalisi. Nagu paljudel teistel kurvitsalistel, on ka temal kumas alati neli muna. Suvel sulestik punapruun, talirüü hallikaspruun.

Jääkoskel *(Mergus merganser)*. Suverüüs isane sarnaneb emasega. Pesitseb rannikul ja järvede ääres. Palju mune, mida munevad meeleasti pesakastidesse ja puuõõnsustesse. Talviti on kümneid tuhandeid Läänemere jäävabadel rannikualadel, kuhu tuleb ka Põhja-Venemaa jääkoskel.

Sven Mathiasson

Approximately 450 species of bird are found on and around *Mare Balticum*, the Baltic Sea. Most are land birds. Other species live on open water, coastal meadows, marshlands and coastal lagoons. The same water birds may be found either on minor inland waterways or on the wide expanses of the Baltic Sea. In many cases, a bird will move from its freshwater summer home to the salty waters of the Baltic when winter arrives. All water birds winter in the Baltic, if the ice situation allows. In most cases, the birds fly on, some to as far afield as the tropics.

The osprey, *pandion haliaetus*, is our third largest bird of prey. Only the sea-eagle and the golden eagle are bigger. The female is larger than the male. Ospreys build their nests in tall, old trees near inland lakes, and one pair will use the same nest year after year.

The shelduck, *tadorna tadorna*, breeds along the coast of the southern Baltic Sea, in some areas by inland lakes. The nest may be built far from water, for example underneath a house, in a straw-stack, even in a hole in the ground. The drake and the duck have similar plumage, but the drake is larger.

The black-tailed godwit, *limosa limosa*, is one of our biggest waders. Like many other waders, the black-tailed godwit always lays four eggs. Coppery-red in summer, its winter plumage is greyish-brown.

The goosander, *mergus merganser*. In its summer plumage, the male resembles the female. Very often, the goosander lays its many eggs in nesting-boxes or in holes in trees. In winter, tens of thousands may be seen along ice-free parts of the Baltic coast, to which goosanders from northern Russia also migrate.

Sven Mathiasson

* fig. 9: postzegelboekje "Mare Balticum" , kaftje (boven), zegels (midden) en toelichting (onder)

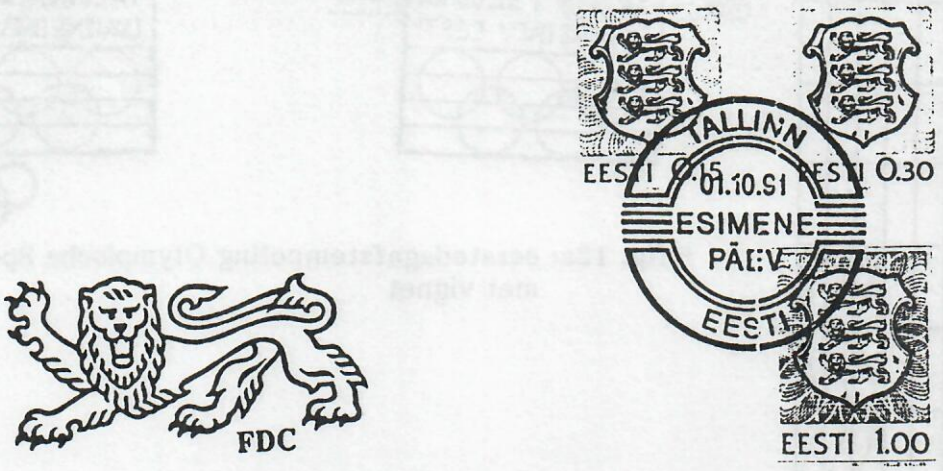

* fig. 10: eerstedagafstempeling loopzegels (staatswapen) en vignet

* fig. 11: eerstedagafstempelingen aanvullingswaarden (nationale vlag en landkaart) met vignetten

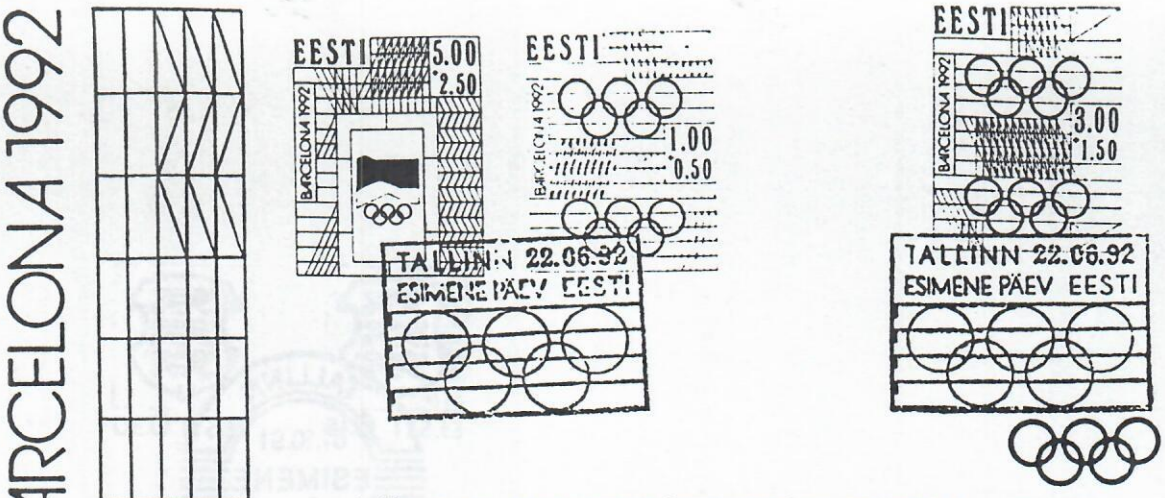

* fig. 12a: eerstedagafstempeling Olympische Spelen met vignet

* fig. 12b: eerstedagafstempeling loopzegel (staatswapen) met letterkode X

* fig. 12c: eerstedagafstempeling loopzegel (staatswapen, nieuwe kleur) met letterkode X, met vignet

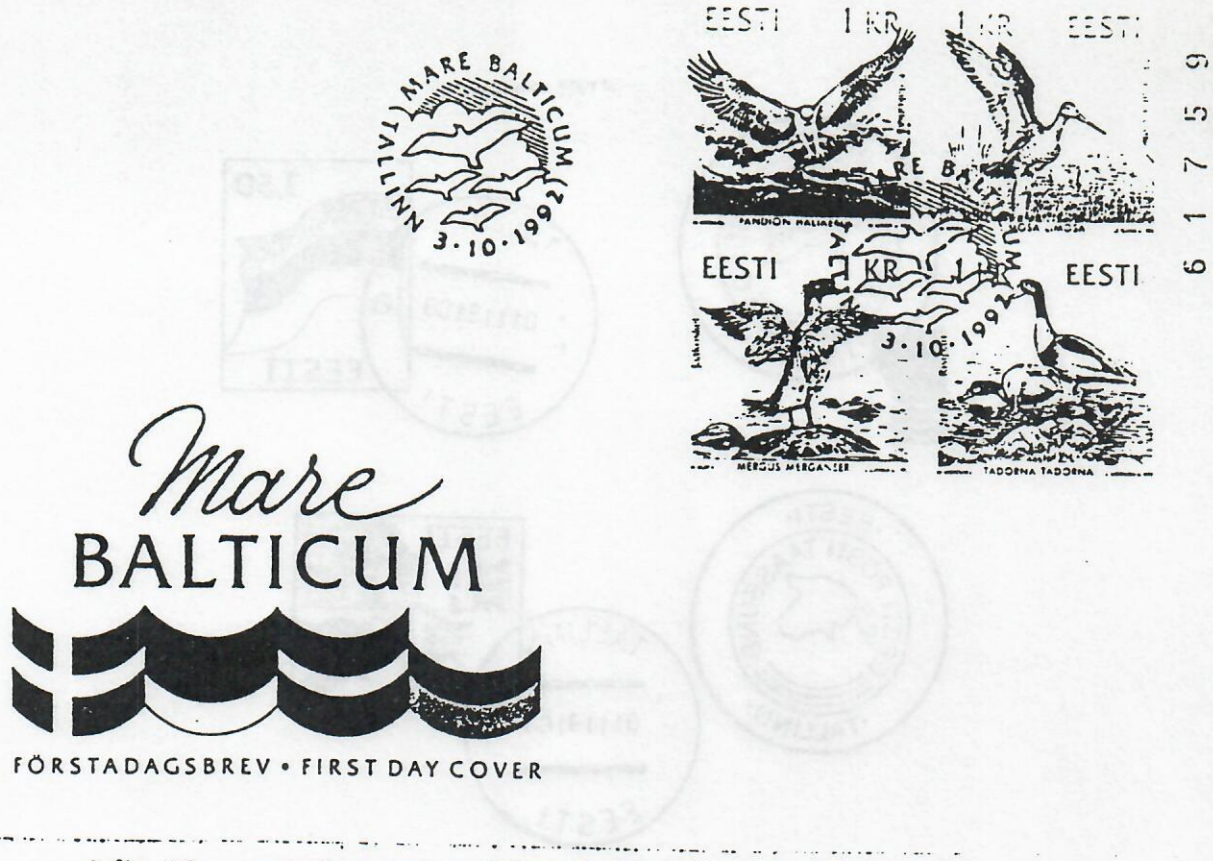

* fig. 13: eerstedagenvelop "Mare Balticum" met afstempeling

* fig. 14: gelegenheidsstempel "Eesti Posti Taassünd" (wedergeboorte van de Estse Post)

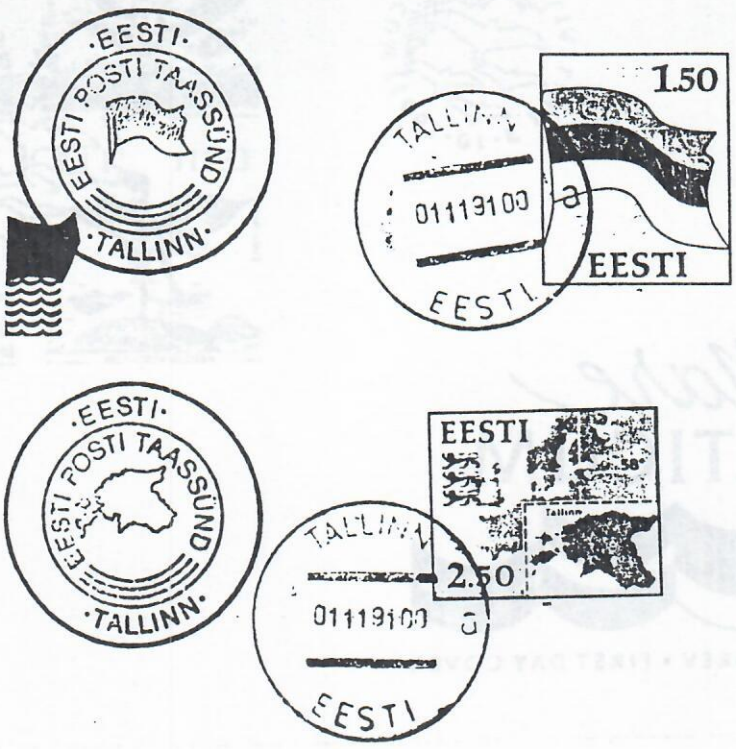

* fig. 15: gelegenheidsstempels "Eesti Posti Taassünd" (niet op zegels)

* fig. 17a: gelegenheidsstempel opening luchtverbinding Tallinn-Frankfurt

* fig. 17b: gelegenheidsstempel "Royal Visit" (bezoek Zweeds koninklijk paar aan Estland)

* fig. 18a: gelegenheidsstempel 2e kongres EFL met vignet

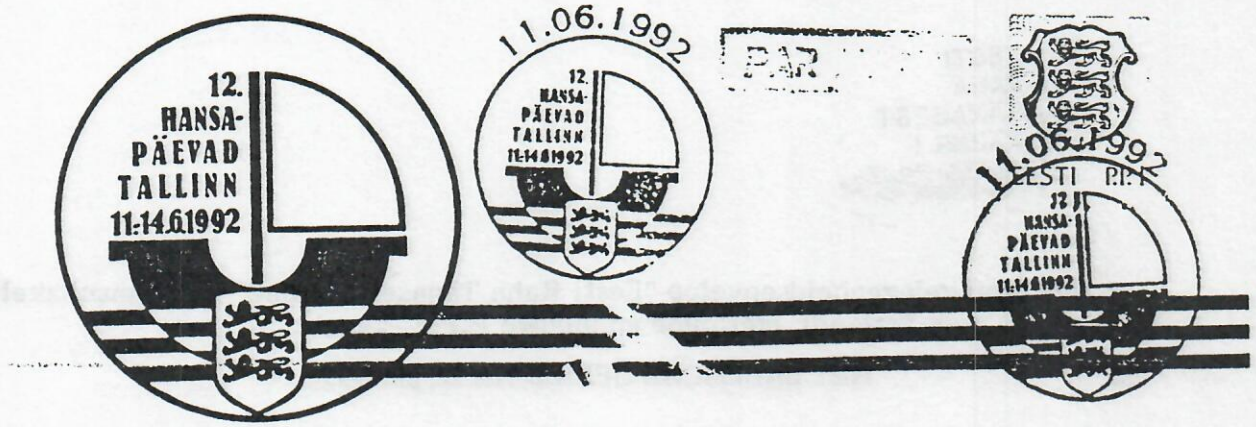

* fig. 19: gelegenheidsstempels bezoek koningin Margarethe II van Denemarken aan Tallinn met vignet

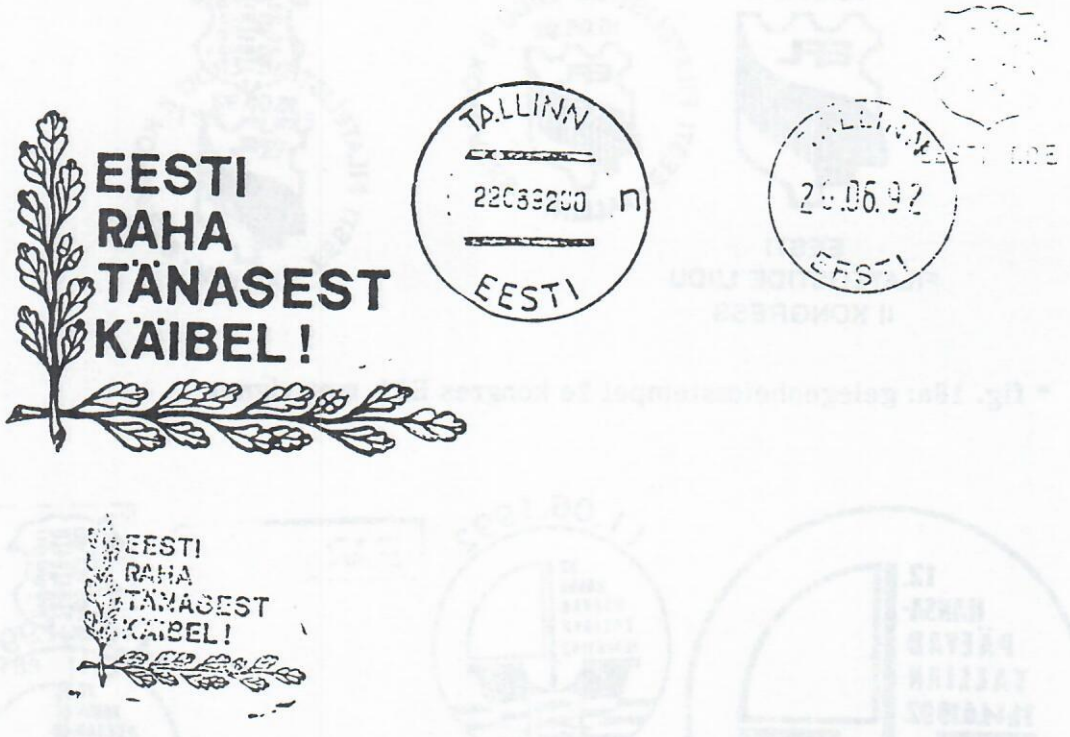

* fig. 20a: gelegenheidsenvelop "Eesti Raha Tänasest Käibel" (geldomschakeling in Estland) met oude en nieuwe P.P.E.-zegel

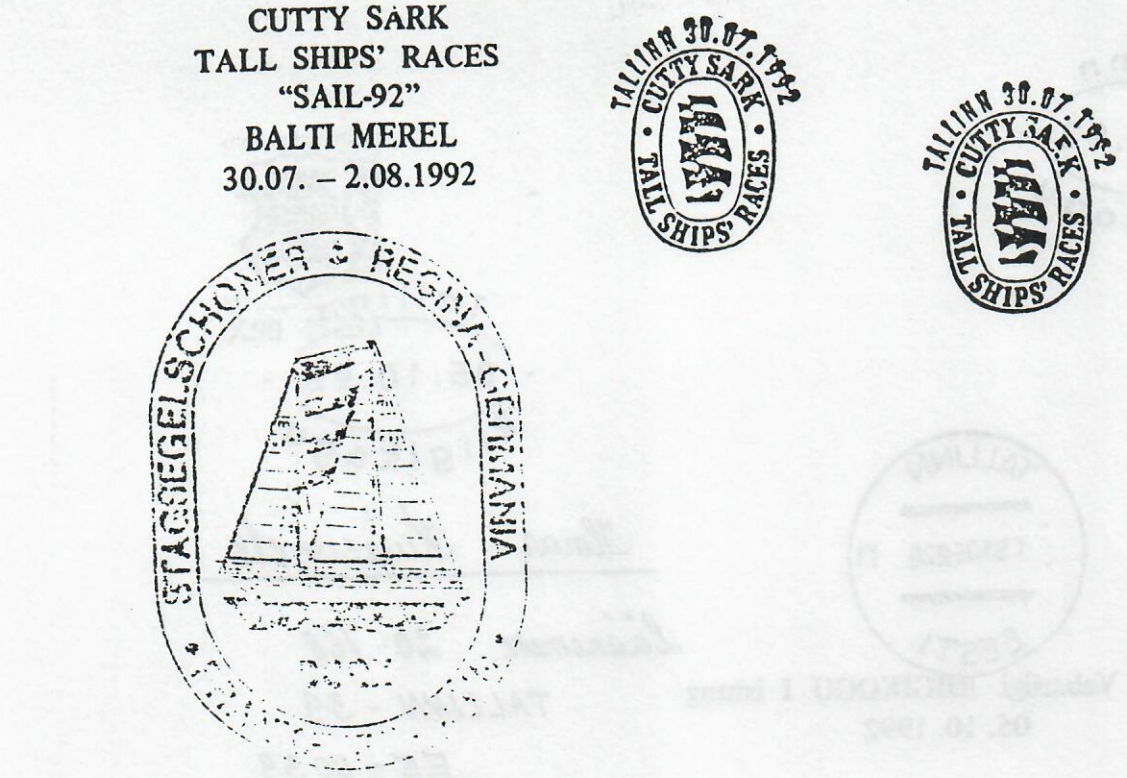

* fig. 20b: gelegenheidsstempel "Cutty Sark Tall Ships' Race" met vignet

* fig. 21: gelegenheidsstempel medaillewinnaars Olympische Spelen met vignetten

Tallinn
EESTI P.P.X
05.10.92
Riigikogu

Eesti Vabariigi RIIGIKOGU I istung
05. 10. 1992

Ilmar Kuusemets
Lääneranna 20-168
TALLINN - 39
EE - 0039

* fig. 22: gelegenheidsenvelop Riigikogu (parlement) met afstempeling

14	-	Eesti Posti Taassünd	1-10-1991
15	7	Eesti Posti Taassünd (2x)	1-11-1991
16	9	200 K.E. von Baer (2x)	28- 2-1992
17a	10	Lufthansa Tallinn LH	29- 3-1992
17b	12	Royal Visit (Rootsi...)	22- 4-1992
18a	18	E.F.L II.Kongress	16- 5-1992
18b	19	12. Hansa-Päevad Tallinn	11- 6-1992
19	25, 26, 27	Margarethe II State Visit	27/28-7-1992
20a	-	Eesti Raha Tänasest Käibel	20/22-6-1992
20b	-	Cutty Sark Tall Ships' Race	30-7-1992
21	-	Barcelona	10- 8-1992
22	-	Tallinn Riigikogu	5-10-1992

Tot slot volgt een lijst van geraadpleegde literatuur en een tabel van de posttarieven (naar Reikfil, 1992)

Geraadpleegde literatuur:

- Epstein,A. (1992): The first steps of the post of Estonia. uit:ПОЧТА - The Journal of the Australian & New Zealand Society of Russian Philately. nr. 12 p. 12-21
- Golczewski,F. & Petriuk,S. (1992): Europa im Umbruch - Polen. Die baltischen Staaten. p. 89-110. Phil*Creativ (uitg.), ISBN 3-928277-07-3
- Hurt,V. (1991): EFÜR-info Marginaalid nr. 38. 12 pp.
- --- (1992): Michel Europa-Katalog 1992/93. Ost; Estland p. 337-345. Schwanenberger Verlag GmbH, München (uitg.)
- Podagelis,I. (red.) (1992): Postal issues of Lithuanian Republic Catalogue 1991-1992. p. 18. Philatelic Firm "Reikfil" (uitg.)
- Vingrys,A. (1992): Lietuva Latvija Eesti postal issues 1991-1992. p. 10-11. LY3BO Info

Verder ben ik dank verschuldigd aan wijlen de heer U. Kuusik (Tallinn) en de heren J. Linkevičius (Kaunas) en J. Kuusemets (Tallinn) voor het verstrekken van informatie

Joop van Heeswijk.

DE POSTTARIEVEN VAN ESTLAND VANAF 1 JANUARI 1991 (tabel ontleend aan Reikfil, 1992)

brieven binnenland	1-1-1991 t/m30-6-1991	1-7-1991 t/m14-1-1992	15-1-1992 t/m 15-3-1992	16-3-1992 t/m 2-10-1992?
* gewoon tot 20 g.	0,15	0,20	0,60	1,-
* elke volgende 20 g.	0,05	0,10	0,60	-
* van 21 - 250 g.	-	-	-	3,-
* meer als 250 g.	-	-	-	6,-
* aantekenrecht	0,50	0,50	3,60	9,-
* (prent)briefkaart	0,15	0,20	0,60	1,-

brieven buitenland	1-1-1986 t/m 31-3-1991		1-4-1991 t/m 15-12-1991		16-12-1991 t/m 15-3-1992		16-3-1992 t/m 2-10-1992?	
	per land	per lucht	per land	per lucht	per land	per lucht	Europa; GOS	Amerika;Afrika; Azië;Australië
* gewoon tot 20 g.	0,30	0,50	0,30	0,50	0,90	1,50	20,-	40,-
* van 21 - 50 g.	0,80	1,50	0,80	1,50	2,40	4,50	40,-	80,-
* van 51 - 100 g.	0,80	1,50	0,80	1,50	2,40	4,50	100,-	200,-
* van 101 - 250 g.	1,60	3,65	1,60	3,65	4,80	11,-	200,-	400,-
* (prent)briefkaart	0,20	0,35	0,20	0,35	0,60	1,-	20,-	40,-
* aantekenrecht	1,-	1,-	1,20	1,20	3,60	3,60	10,-	10,-
* expresserecht	1,45	1,45	1,45	1,45	4,30	4,30	-	-

opmerking: vanaf de invoering van de Estse Kroon geldt een Kroon - Roebel verhouding van 1 op 10 en vanaf 3-10-1992 gelden de volgende tarieven: brief binnenland (tot 20 g.) = 0,10 EEK (P.P.X of P.P.E), idem Europa 2,- EEK (P.P.I) en Europa (21-50 g.) = 4,-EEK (P.P.A), terwijl het aantekenrecht 1,- EEK bedraagt.

DE (RODE) LETSE GEWEERSCHUTTERS, 1915-1917

Ruud van Wijnen

Inleiding

Veldpost en militaire portvrijdom vormen belangrijke onderdelen van de Letse postgeschiedenis van deze eeuw. Tijdens twee wereldoorlogen en de vrijheidsoorlog schreven en verstuurden soldaten hun brieven en kaarten.

Die correspondentie was portvrij en moest daarom, als bewijs, voorzien zijn van het dienststempel van het legeronderdeel waarbij de afzender diende.

Militaire dienststempels zijn er bijgevolg in vele soorten en maten, of beter gezegd, van diverse nationaliteiten en vele legeronderdelen.

Mede daarom schenk ik er bij m'n eigen verzamelwoede niet al te veel aandacht aan. Van iedere periode enkele in mijn posthistorische verzameling, voldoet.

Echter, ongeveer een jaar geleden werd m'n aandacht getrokken door een Russisch stempel uit 1916 met daarin, in cyrillisch schrift, de woorden 'Kurzeme' en 'Lets'. Ging het om een Letse eenheid in het tsaristische leger?

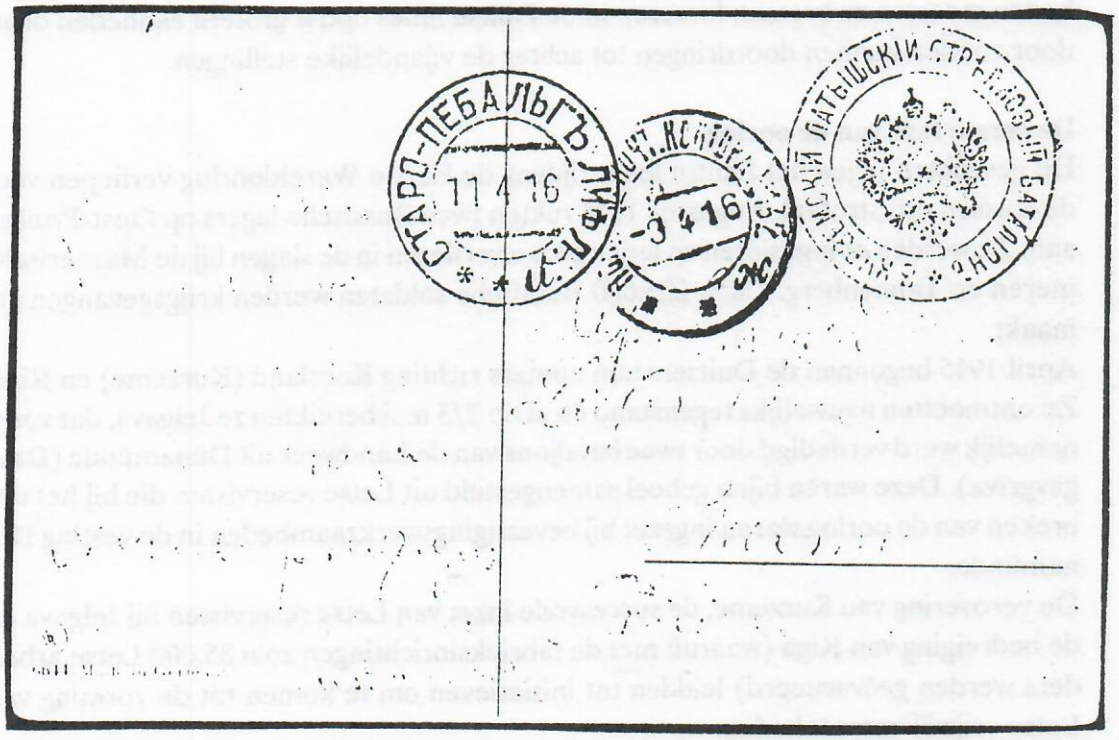

♦ Afbeelding 1. Via veldpostkantoor 132 verzonden portvrije briefkaart naar STARO-PEBALG, 9-11 april 1916. Met het dienststempel van het derde Letse geweerschuttersbataljon 'Kurzeme'

En verder...

Het woordenboek leerde dat Стрѣлковый, het derde woord in het stempel, 'infanterie' betekent. De '3' deed vermoeden dat er op z'n minst nog een eerste en tweede bataljon waren en wellicht ook nog een vierde, enz. Maar waar vind je de literatuur? En toen hielp het 'toeval' een handje. Ik kreeg *Oberst Vācietis und die Lettischen Schützen im Weltkrieg und in der Oktoberrevolution* van Uldis Ģērmanis in handen en daarmee werd de achtergrond van het stempel uit 1916 duidelijk.

Een boeiend verhaal, dat ik in dit artikel wil doorvertellen. Daarbij gaat het met name om de vorming van de Letse eenheden, hun inzet aan het Duits-Russische front en de radicalisering in bolsjewistische richting. Tot slot zal ik iets zeggen over hun rol tijdens de Oktoberrevolutie.

Dit verhaal heeft twee beperkingen: het is slechts op één bron gebaseerd en mede daardoor komt de historische rol van de Letse geweerschutters na 1917 niet aan de orde.

Geweerschutters werd na enig wikken en wegen de vertaling van het Russische Стрѣлковый, het Duitse 'Schützen' en het Engelse 'riflemen'. 'Tirailleurs' of 'infanteristen' had ook gekund, in ieder geval gaat het om soldaten te voet met een geweer als bewapening. 'Geweerschutters' past goed in die tijd, die bijvoorbeeld ook machinegeweerschutters kende.

In het Russische leger in het Baltisch gebied waren de Letse Стрѣлковый gedacht als snelle, beweeglijke formaties met als voornaamste taak het verrichten van verkennings- en inlichtingendiensten.

De Letse geweerschutters werden echter veelal als stoottroepen ingezet, in kleine eenheden moesten ze bressen forceren in de Duitse linies opdat grotere eenheden daardoor zouden kunnen doordringen tot achter de vijandelijke stellingen.

De eerste fase van de oorlog

De gevechten tegen het Duitse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog verliepen voor de Russen catastrofaal. Augustus 1914 rukten twee Russische legers op Oost-Pruisen aan. Ze werden er ingesloten en leden zware verliezen in de slagen bij de Masoerische meren en Tannenberg. Circa 225.000 Russische soldaten werden krijgsgevangen gemaakt.

April 1915 begonnen de Duitsers hun opmars richting Koerland (Kurzeme) en Riga. Ze ontmoetten nauwelijks tegenstand en al op 2/3 mei bereikten ze Jelgava, dat voornamelijk werd verdedigd door twee bataljons van de Landweer uit Dünamünde (Daugavgrīva). Deze waren bijna geheel samengesteld uit Letse reservisten die bij het uitbreken van de oorlog waren ingezet bij bevestigingswerkzaamheden in de vesting Dünamünde.

De verovering van Kurzeme, de succesvolle inzet van Letse reservisten bij Jelgava en de bedreiging van Riga (waaruit met de fabrieksinrichtingen zo'n 85.000 Letse arbeiders werden geëvacueerd) leidden tot initiatieven om te komen tot de vorming van Letse vrijwilligerseenheden.

De Russische regering (en het hof, waar de Duitsbaltische adel aanzienlijke invloed had) hield nationale legereenheden voor politiek gevaarlijk en dus ongewenst.

Zomer 1915 was de positie van het Russische leger echter zo kritiek geworden dat de legerleiding begin juli toestemming gaf tot vorming van Letse vrijwilligerseenheden. Het bevel daartoe van de opperbevelhebber van het noordwestfront kwam op 1 augustus.

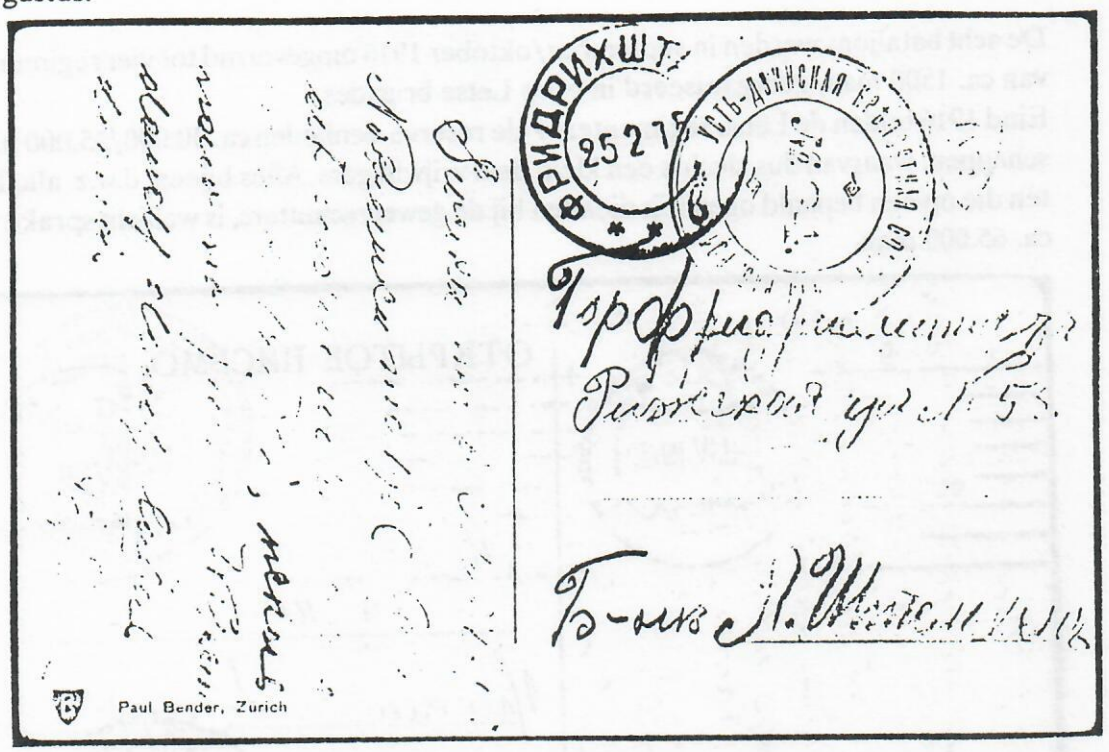

♦ Afbeelding 2. Portvrije briefkaart van DAUGAVGRĪVA naar FRIEDRICHSTADT. Dienststempel van de arbeidscompagnie/versterkingswerkzaamheden in de vesting Dünamünde

Min of meer gelijktijdig trachtte de Russische legerleiding de Duitsers voor Riga en de Daugava-linie tot staan te brengen, o.a. door de vorming in Riga van een nieuw leger, het twaalfde.

De vorming van de bataljons

Op 12 augustus 1915 begon de commissie voor de aanname van vrijwilligers haar werkzaamheden. In de eerste maand meldden zich ca. 3000 mannen; het totaal in 1915 en 1916 bedroeg ca. 8000. De rest – niet-vrijwilligers dus – kwam uit andere onderdelen van het Russische leger of werd na oproep bij de Letse geweerschutters ingedeeld. Formatie en uitrusting van de eerste bataljons vonden plaats onder bevel van de commandant van de vesting Dünamünde.

Eind augustus waren er drie gevormd en in september volgde het vierde:

1e: Daugavgrīvas Lets geweerschutters bataljon;
2e: Rīgas Lets geweerschutters bataljon;
3e: Kurzemes Lets geweerschutters bataljon;
4e: Vidzemes Lets geweerschutters bataljon.

In november:
5e: Zemgales Lets geweerschutters bataljon;
6e: Tukuma Lets geweerschutters bataljon;
7e: Bauskas Lets geweerschutters bataljon;
8e: Valmieras Lets geweerschutters bataljon,
en een reservebataljon van 15.000/16.000 man.

De acht bataljons werden in september/oktober 1916 omgevormd tot vier regimenten van ca. 1500 man, georganiseerd in twee Letse brigades.
Eind 1916 telden de Letse regimenten + de reserve-eenheden ca. 30.000/35.000 manschappen, waarvan dus slechts een klein deel vrijwilligers. Alles bijeen, d.w.z. alle Letten die op een bepaald ogenblik dienden bij de geweerschutters, is wellicht sprake van ca. 65.000 man.

♦ Afbeelding 3. Portvrije briefkaart van NOVOSOKOLNIKI naar RĪGA, 1-3 april 1916. Dienststempel van het eerste Letse geweerschuttersbataljon 'Daugavgrīvas'

Inzet aan het front bij Riga
Door het oprukken van Duitse troepen in de richting van Riga ontvingen het eerste en tweede bataljon al op 18 oktober 1915 het bevel zich naar het front westelijk van Riga te begeven (het derde bataljon op 3 november).
De gevechten tegen de Duitsers waren opmerkelijk succesvol en droegen bij aan de groei van het nationale zelfbewustzijn van de Letten. Daarbij ging het om 'een vrij Letland binnen een vrij Rusland', waarbij werd gestreefd naar een autonome bestuurlijke eenheid van Kurzeme, zuidelijk Vidzeme en Latgale.
In maart en juli 1916 namen de Letse geweerschutters deel aan Russische offensieven

aan het Riga-front. Ze werden ingezet bij stormaanvallen op de Duitse posities. Meermalen slaagden ze erin door de Duitse linies heen te breken. Door gebrek aan steun van Russische troepen, die door de geslagen bressen in de Duitse linies moesten oprukken, was het resultaat nihil. Met zware verliezen moest worden teruggetrokken op de uitgangsposities.

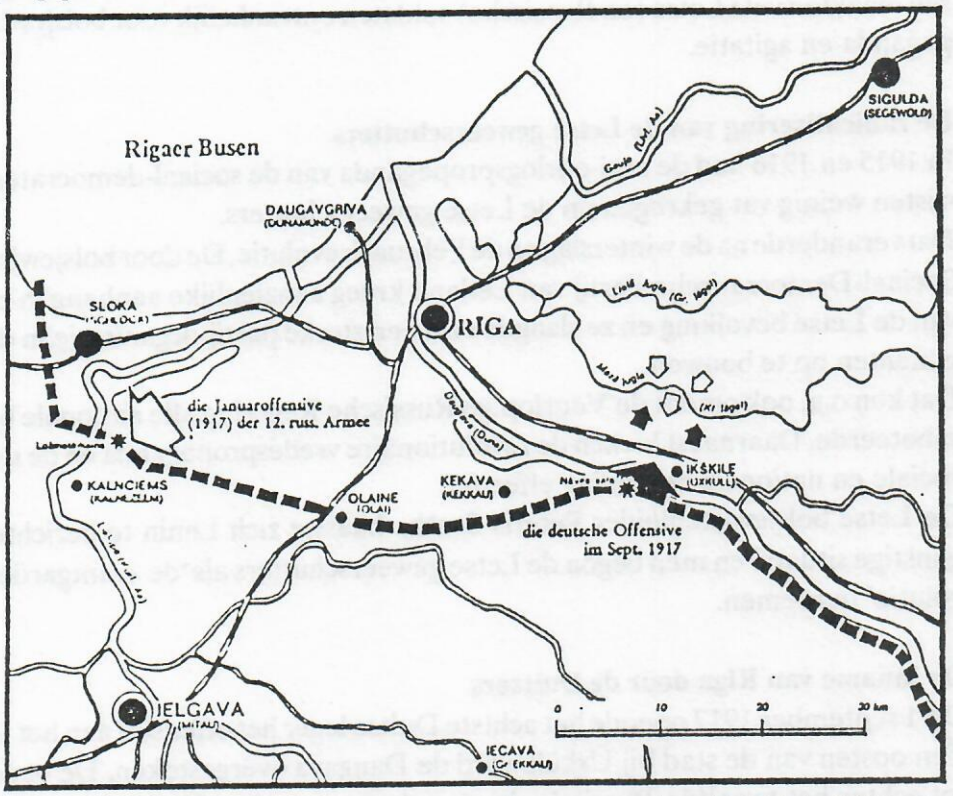

♦ Afbeelding 4. De frontlinie van oktober 1915 tot september 1917 (uit: Uldis Ģērmanis, *Oberst Vācietis und die Lettischen Schützen im Weltkrieg und in der Oktoberrevolution*, Stockholm, 1974

Eind 1916 plande de commandant van het twaalfde Russische leger een offensief tegen de Duitse troepen bij Riga. Het ging om een geïsoleerde actie zonder enig verband met grotere operaties aan het front. Aanvalsdoel waren de Duitse stellingen op en bij 'Lažmetēju Kalns'. De Letse geweerschutters zouden een hoofdrol moeten gaan vervullen. Zonder artillerie-ondersteuning moest door de Duitse linies worden gebroken. De Letse eenheden werden, voor de eerste maal, samengevoegd tot een divisie. De soldaten werd voorgehouden dat het ging om de bevrijding van Kurzeme. De aanvallen begonnen in de vroege morgen van 5 januari 1917 bij sterke sneeuwval. Op twee plaatsen braken Letse regimenten door de Duitse linies, tot zo'n 3½ km diep. Lažmetēju Kalns werd veroverd.
Er kwam (o.a. door een revolte) echter geen steun van andere Russische eenheden, die de aanval hadden moeten overnemen.
Het Duitse achtste leger, aangevuld met twee divisies die eigenlijk naar het westelijk front zouden gaan, heroverde een deel van het verloren gebied. Slechts Lažmetēju Kalns en omgeving bleef in Russische handen.

De gevechten, bekend als de zogeheten 'winterslag aan de Aa', hadden 25 dagen geduurd, de strategische waarde van het veroverde gebiedje was zeer twijfelachtig, de Letse geweerschutters verloren ca. 8000 man.

De gebeurtenissen tijdens de winterslag bleken van grote psychologische en politieke betekenis. De Letse soldaten voelden zich misbruikt door de Russische legerleiding en vele Russische soldaten hadden zich overgegeven aan de Duitsers. De gebeurtenissen maakten vele Letse (en Russische) soldaten ontvankelijk voor bolsjewistische propaganda en agitatie.

De radicalisering van de Letse geweerschutters

In 1915 en 1916 had de anti-oorlogspropaganda van de sociaal-democraten en bolsjewisten weinig vat gekregen op de Letse geweerschutters.
Dat veranderde na de winterslag en de Februarirevolutie. De door bolsjewisten geleide Sociaal-Democratische Partij van Letland kreeg aanzienlijke aanhang in brede lagen van de Letse bevolking en ze slaagde erin een sterke partij-organisatie in de Letse regimenten op te bouwen.
Dat kon o.a. ook omdat de Voorlopige Russische Regering alle nationale bewegingen saboteerde. Daarnaast bleken de revolutionaire vredespropaganda en de slogans voor sociale en nationale bevrijding effectief.
De Letse bolsjewistenleider Peteris Stučka haastte zich Lenin te berichten over de gunstige situatie en men begon de Letse geweerschutters als 'de avantgarde van de revolutie' te roemen.

De inname van Riga door de Duitsers

Op 1 september 1917 opende het achtste Duitse leger het offensief aan het Riga-front. Ten oosten van de stad bij Üxküll werd de Daugava overgestoken. De bedoeling was tot achter het twaalfde Russische leger te komen om het daarna in te sluiten. In de tweede, onvolledige verdedigingslinie aan de Maza Jugla bood de tweede Letse brigade hardnekkig tegenstand.
Hoewel de aanval voor de Russische legerleiding niet onverwacht kwam, hadden de Duitsers die ongestoord kunnen voorbereiden. Het gedemoraliseerde Russische leger had z'n gevechtskracht allang verloren en de Letse geweerschutters hadden besloten geen offensieve acties te ondernemen.
De Duitse aanval was trouwens een flinke slag voor de revolutionaire vredespropaganda van de bolsjewisten: zowel in het partij-apparaat als in de revolutionaire organisatie veroorzaakte ze een flinke chaos. Riga werd op 3 september ingenomen. Dat het grootste deel van het Russische leger in en om Riga, dat in grote wanorde terugtrok, niet in Duitse gevangenschap geraakte, was zonder twijfel de verdienste van de tweede Letse brigade.
Ook de eerste Letse brigade, die nog ten zuidwesten van Riga was gelegerd, kon zich terugtrekken.

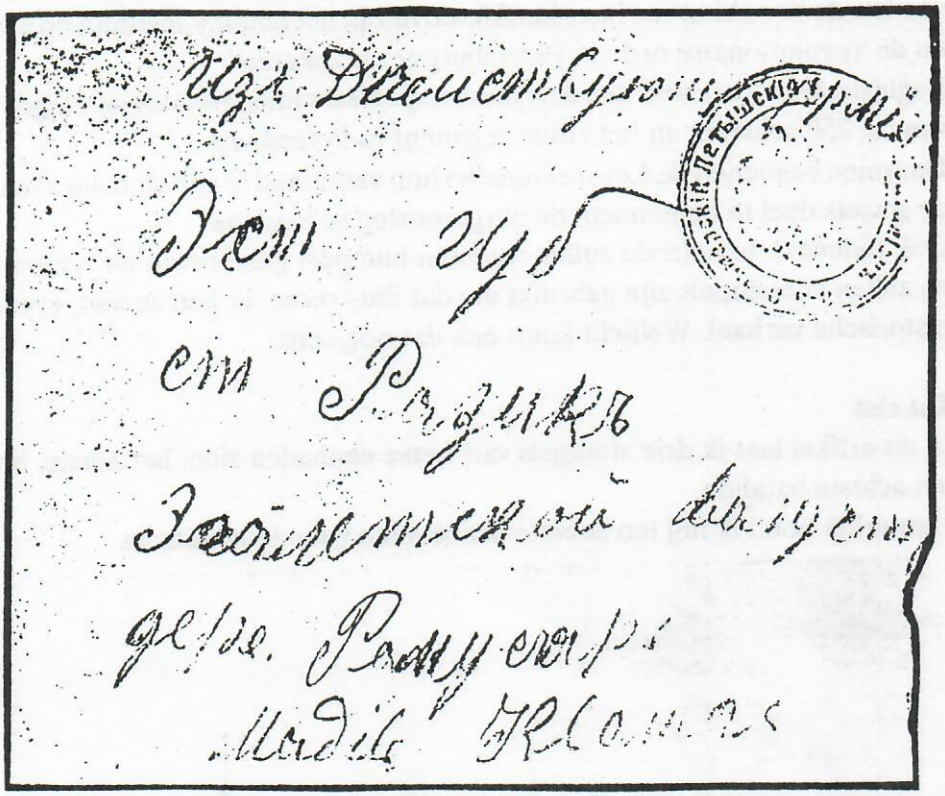

♦ Afbeelding 5. Portvrije brief naar RASIK in het gouvernement Estland. Dienststempel van het achtste Letse geweerschuttersbataljon 'Wolmar'

Na de inname van Riga en een groot deel van de omgeving beëindigde het Duitse achtste leger de grotere operaties aan het Russische noordfront. Deze periode zonder militaire acties duurde tot februari 1918.
Hoewel de bolsjewistische organisatie flinke klappen had gekregen, verloor ze haar invloed in de geweerschuttersregimenten niet en werd de partij de belangrijkste politieke kracht in het niet-bezette deel van Lijfland. Bij landsraad- en districtraadsverkiezingen in Lijfland in september 1917 kreeg de partij 60 à 70% van alle stemmen. De ontredderde situatie in Lijfland na de val van Riga met vele vluchtelingen en plunderende soldaten droeg daar zeker aan bij.
Ondertussen bereidden de bolsjewieken in Petersburg de gewapende opstand tegen de Kerenski-regering voor. Van groot belang daarbij was de positie van de troepen aan het noordfront, die zich relatief dicht bij de hoofdstad bevonden en die de regering te hulp zouden kunnen komen. De Letse bolsjewisten zouden met behulp van de Letse regimenten moeten verhinderen dat dat zou gebeuren, onder andere door het bezetten van spoorwegknooppunten.
Dat gelukte wonderwel: steden als Wenden, Wolmar en Walk werden in de novemberdagen van 1917 ingenomen en alle pogingen om regeringsgetrouwe troepen naar Petersburg te vervoeren waren kansloos.
De Letse geweerschutters kregen een reputatie van elite-eenheden, waarop de revolutionaire beweging aan het noordfront steunde. Anderzijds speelde bolsjewistische propaganda in op nationale Letse gevoelens door te verzekeren dat daaraan gehoor zou worden gegeven.

De onstabiele Sovjetregering van Lenin verzocht de Letse geweerschutters reeds in november de bewaking van haar hoofdkwartier in het Smolny-instituut op zich te nemen en de 'revolutionaire orde in Petersburg te verzekeren.'
Begin december arriveerden daartoe een speciaal samengestelde verenigde compagnie van ca. 250 soldaten en het zesde regiment in Petersburg.
Daarmee begonnen de Letse eenheden hun vaderland te verlaten om aan de zijde van de sovjets deel te nemen aan de burgeroorlog in Rusland.
Ook tijdens deze episode zullen soldaten hun post geschreven en verzonden hebben en zullen er stempels zijn gebruikt die dat illustreren. Ik ken ze niet, evenmin als het historische verhaal. Wellicht komt ook dat nog eens.

Tot slot

In dit artikel laat ik drie stempels van Letse eenheden zien: het eerste, het derde en het achtste bataljon.
Natuurlijk houd ik mij ten zeerste aanbevolen voor aanvullingen.

♦ In het centrum van Rīga, vlak bij de Petri-kerk, aan een groot, open plein dat uitziet op de rivier, staat (of is het inmiddels *stond*?) het museum van de 'Rode Letse geweerschutters'.
Op het plein een massief roodmarmeren beeld. Stond of staat? Het waren Letten, ze vochten in het tsaristische leger tegen de Duitsers en later aan de kant van de bolsjewisten tegen de burgerlijke krachten. Op beslissende momenten moesten ze kiezen waar hun belangen lagen. Misschien komt er een nieuw museum of worden slechts de bordjes verhangen...